

Noora Hultin
Anette Lindström
Eveliina Myyry

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK), diakoni
Sosionomi (AMK)
Sosionomi (AMK), Kirkon nuorisotyö
Opinnäytetyö, 2020

YHTEINEN SÄVEL

Kulttuurisensitiivinen työote Helsingin Diakonissalaitoksen lastensuojelun intensiivihoidon ja jälkihoidon yksikössä

TIIVISTELMÄ

Noora Hultin, Anette Lindström, Eveliina Myyry
Yhteinen sävel. Kulttuurisensitiivinen työote Helsingin Diakonissalaitoksen lastensuojelun intensiivihoidon ja jälkihoidon yksikössä
Sivuja 59 ja 3 liitettä
Kevät 2020
Diakonia-ammattikorkeakoulu AMK
Sosionomi (AMK), diakoniatyö
Sosionomi (AMK)
Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö

Lastensuojelutyön kehittämiseksi on ollut suuri tarve viime vuosina, ja lapsi- ja perhepalvelu-uudistuksen myötä on asetettu sille tavoitteet. Tässä työssä perehdyttiin lastensuojelun tämänhetkiseen tilaan, ja tavoitteena oli haastatteluiden avulla tutkia, mitä osaamista lastensuojelutyö vaatii kulttuurisensitiivisessä viitekehyksessä. Työssä selvitettiin, mitä kulttuurisensitiivinen työ ja työote lastensuojelun kontekstissa on erityisesti maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa.

Teoriaosuudessa käsiteltiin Helsingin Diakonissalaitoksen lastensuojelun intensiivihoidon yksikköä, lastensuojelun nykytilaa ja muutosta Suomessa. Maahanmuuttoa ja kulttuurisensitiivisyyttä tarkasteltiin käsitteinä. Katsomusdialogia tarkasteltiin käsitteenä, sekä osana kulttuurisensitiivisyyden käsitettä.

Opinnäytetyön tutkimusosa tehtiin haastattelututkimuksena, joka tehtiin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon ja jälkihoidon työntekijöille. Aineisto kerättiin tekemällä seitsemän puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tulokset analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tulosten mukaan läsnä olemisen taitoa, kiireettömyyttä ja vuorovaikutustaitoja pidettiin tärkeinä lastensuojelutyössä. Luottamuksen rakentumisen edellytyksenä pidettiin kunnioittavaa asennetta ja käytöstä. Työ tunteiden kanssa koettiin keskeiseksi. Yhteisen kielen puute oli suuri haaste tunteiden kanssa tehtävässä työssä, sekä lasten äidinkielen tunnekielen kehittymättömyys. Vaikka työntekijöiden kokemuksen mukaan kulttuurisensitiivinen työ ei vaadi kulttuurin perinpohjaista tuntemista, perustietojen osaaminen koettiin tärkeäksi.

Erityisen haastaviksi kulttuurisiksi erityispiirteiksi koettiin naisen ja miehen tasa-arvoon liittyvät kysymykset, lasten kurittaminen osana kasvatusta, sekä kunnia-
väkivalta.

Asiasanat: kulttuurisensitiivinen työote, lastensuojelu, intensiivihoido.

ABSTRACT

Noora Hultin, Anette Lindström, Eveliina Myyry
Common ground. Culturally sensitive approach in Deaconess Foundation`s child welfare intensive support and aftercare in Helsinki.
59 p., and 3 appendices
Spring 2020
Diaconia University of Applied Sciences
Bachelor`s Degree in Social Services Diaconal Work
Bachelor`s Degree in Social Services
Bachelor`s Degree in Social Services Christian Youth Work

There has been a great need for the development of child protection work in recent years and with the reform of child and family services, goals have been set for it. The thesis of this work was to get acquainted with the current state of child protection and the aim of the interviews was to study what skills child protection work requires in a culturally sensitive frame of reference. The study examined what culturally sensitive work and the approach to work is in the context of child protection, especially with families with an immigrant background.

The theoretical part dealt with the Helsinki Deaconess Foundation`s child welfare intensive support unit and the current state of child welfare and change in Finland. Immigration and cultural sensitivity were examined as concepts. Inter-worldview dialogue was studied as an independent concept and as a part of cultural sensitivity.

The research part of the thesis was conducted as an interview study. The interviewees were employees at the intensive support and aftercare units of child welfare services of the Deaconess Foundation. The material was collected by conducting seven semi-structured thematic interviews. The results were analyzed using data-driven content analysis.

The results showed that the ability to be present, not being in a hurry and social interaction skills considered important in child protection work. A respectful attitude and behavior were considered prerequisites for building trust. Working with emotions was perceived as central to the work. The lack of a common language was a major challenge in working with emotions, as well as the underdevelopment of emotional language in the children`s mother tongue. Although the experiences of the employees show that culturally sensitive work does not require a thorough knowledge of culture, basic knowledge was perceived as important.

Issues related to equality between women and men, child discipline as part of education, and honor violence were perceived as particularly challenging cultural features.

Keywords: culturally sensitive approach, child welfare, intensive support.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 HELSINGIN DIAKONISSALAITOS JA LASTENSUOJELU.....	2
2.1 Diakonissalaitoksen intensiivihoido	2
2.2 Lastensuojelun ja psykiatrisen hoidon yhdistäminen sijaishuollossa	4
3 LASTENSUOJELUN ERITYISKYSYMYKSET	6
3.1 Muutoksia lastensuojelussa	7
3.2 Kohti lapsilähtöisempää lastensuojelua	10
3.3 Maahanmuutto lastensuojelun erityiskysymyksenä	13
4 KULTTUURISENSITIVINEN TYÖOTE JA KATSOMUSDIALOGI.....	16
4.1 Kulttuurisensitiivinen työote.....	16
4.2 Katsomusdialogi.....	19
5 HAASTATTELUTUTKIMUS	22
5.1 Tutkimuskysymykset	22
5.2 Aineiston hankinta.....	23
5.3 Aineistonkeruumenetelmä.....	24
5.4 Sisällönanalyysi	25
6 TUTKIMUSTULOKSET	26
6.1 Tutkimuksen taustatietoja	26
6.2 Luottamus	27
6.3 Katsomus- ja kulttuurisensitiivisyys	29
6.4 Koulutus ja kompetenssi	31
7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTA.....	33
7.1 Eettisyys ja luotettavuus.....	33
7.2 Johtopäätöksiä	36
7.3 Ammatillinen kasvu	40
7.4 Kehittämideoita tulevaisuudessa	43
LÄHTEET	45

LIITE 1. Saatekirja haastateltaville.....	52
LIITE 2. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	53
LIITE 3. Haastattelukysymykset.....	54

1 JOHDANTO

Lastensuojelutyö on haasteellista, ja vaatii kykyä kuunnella ja taitoa työskennellä monenlaisten tunteiden äärellä. Työskentely vaatii erityisesti ongelmanratkaisukykyä ja hyviä sosiaalisia taitoja. Työtä tehdään moniammatillisesti sekä asiakaslähtöisesti. Myös lastensuojelua säätelevien lakien hyvä tuntemus sekä tieto alan käytänteistä ovat tärkeitä. Lastensuojelutyö on parhaimmillaan muutoksen mahdollistamista, rinnalla kulkemista ja tukemista, mutta vaativimmillaan vaikeiden asioiden, päätösten sekä tunteiden kohtaamista ja käsittelyä. Lastensuojelun ammattilaisuuteen tähtäävän on varustauduttava vahvalla ammatillisuudella. Opin- näytetyössämme halusimme kehittää osaamistamme lastensuojelutyössä.

Tämä opinnäytetyö on tutkimuspainotteinen ja työelämälähtöinen, ja sen aihe on tullut työelämäyhteistyötaholta. Helsingin Diakonissalaitos pyysi kartoittamaan lastensuojelutyön haasteita erityisesti maahanmuuttajaperheiden kanssa lapsi- ja perhepalveluiden yksikössä, jossa tehdään lastensuojelun erityistason palvelua, intensiivihoidon ja jälkihoitoa. Opinnäytetyössämme perehdyimme lastensuojelun tämänhetkiseen tilanteeseen Suomessa, erityisesti sen muutoksiin viime vuosina sekä perehdyimme Diakonissalaitoksen intensiivihoidon malliin. Tuotimme työntekijöiden haastattelujen avulla tietoa työstä intensiivihoidossa ja jälkihoitossa. Teoriaosuudessa perehdyimme kulttuurisensitiivisyyden ja katso- musdialogin käsitteisiin.

Puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla tuotimme tietoa siitä, miten työn- tekijät kokevat kulttuurisensitiivisyyden työssään ja mitä osaamista se vaatii. Haastattelujen avulla tutkimme, mitä luottamuksen rakentaminen asiakkaaseen vaatii työntekijältä, miten työntekijät määrittelevät kulttuurisensitiivisyyden ja mitä sosiaalialan osaamista työntekijät tarvitsevat erityisesti maahanmuuttajataustais- ten lasten ja heidän perheidensä kanssa tehtävässä työssä. Monikulttuurisessa ohjauksessa ohjaussuhteen merkitys korostuu (Korhonen & Puukari 2013, 98).

2 HELSINGIN DIAKONISSALAITOS JA LASTENSUOJELU

2.1 Diakonissalaitoksen intensiivihoido

Diakonissalaitoksen yleishyödyllinen työ heikommassa asemassa olevien puolesta on aloittanut toimintansa jo vuonna 1867 Aurora Karamzin aloitteesta. Laitos on aloittanut toimintansa sairaalana ja naisten kouluttajana. Diakonissalaitoksen työmuodot alkoivat monipuolistua 1900-luvulla ja 2000-luvulla toimintaa alettiin kohdistaa erityisryhmien auttamiseen. Diakonissalaitoksen tehtävänä on puolustaa ihmisarvoa ja auttaa syrjäytyneitä. Diakonissalaitos on erikoistunut erityisryhmiin ja heidän palveluihinsa useilla eri paikkakunnilla, joita he kehittävät yhdessä asiakkaidensa ja yhteistyökumppaneidensa kanssa. Konsernissa työskentelee nykyään yli tuhat ammattilaista ja yli kaksi tuhatta vapaaehtoista. Toiminnasta syntyvillä tuotoilla rahoitetaan työtä ihmisarvoisen huomisen puolesta. (Paaskoski 2017.)

Helsingin Diakonissalaitos aloitti intensiivihoidon toiminnan kehittämisen vuonna 1999 Raha-automaattiyhdistys RAY:n tuella. Tarkoituksena oli tarjota moniongelmaisille ja vaikeasti traumatisoituneille 6—17 -vuotiaille lapsille ja nuorille kuntouttavaa moniammatillista hoitoa. Intensiivihoido kuuluu lastensuojelulain velvoittamiin palveluihin, ja se on sijaishuolto, joka yhdistää lastensuojelun ja psykiatrisen hoidon. Työn tavoitteena on lapsen ja koko perheen tilanteen muuttaminen kokonaisvaltaisesti. Intensiivihoidon työmuotoihin kuuluu yksilöhoito, perhe- ja verkostotyö, sekä erilaiset toiminnalliset menetelmät. (Pasanen, Katajamäki, Martikainen, Valkonen & Leppänen 2017, 6—15.)

Intensiivihoido on integroivan palvelun malli, jossa yhdistyy sekä lastensuojelun laitoshoido, psykiatrisen hoito, että sairaalakoulun mahdollisuus. Asiakasprosessista, millä lapsi tulee asiakkaaksi intensiivihoido, opinnäytetyöntekijöillä on

vain suullista tietoa, mutta lastensuojelulain mukaisesti sosiaalityöntekijä ohjaa lapsen intensiivihoidon palvelutarpeen arvion perusteella. Lasten intensiivihoidon 6—12 -vuotiaille ohjaa moniammatillinen hoitotiimi, johon kuuluvat osaston työryhmä ja lähiesimies, yksikönjohtaja, lasten- ja nuorisopsykiatri, psykologi, perheterapeutti, neuropsykologi ja toimintaterapeutti (Pasanen ym. 2017, 26—27). Sairaanhoidaja ja sosionomi vastaavat osastohoidon rakenteista ja terapeutista omahoitajuudesta. Asiakassuunnitelmaa tehdessä mukana on lapsi ja perhe, lastensuojelulain 30. momentin mukaan (417/2007), osallistavan periaatteen mukaisesti. Kun kyseessä ovat laaja-alaiset kiintymyssuhdehäiriöt ja traumat, niiden hoitaminen edellyttää laajaa osaamista, eri lähestymistapojen jatkuvaa vuorovaikutusta, sekä tiivistä, konsultoivaa ja reflektiivistä työtettä. (Pasanen ym. 2017, 28—29.)

Intensiivihoidossa lapsella on turvallinen ympäristö, jossa hän voi itse ennakoita päivä- ja viikko-ohjelmansa. Intensiivihoidon prosessi, johon kuuluvat tutustumisvaihe, tutkimusvaihe, hoidon syventämisyksikkö ja hoidon päättämisen vaihe. Hoito alkaa tutustumisvaiheella, jonka tarkoituksena on, että lapsi ja perhe tutustuvat hoitohenkilökuntaan ja osaston arkeen. Tutustumisvaihe ja tutkimus kestävät yhteensä noin kolme kuukautta. Arviointijakson ja tutkimusvaiheen tehtävänä on lapsen psyykkisten vaurioiden ja perheen vuorovaikutussuhteiden kokonaisvaltainen tarkastelu. Keskeistä on oireiden takana olevien syiden kartoittaminen ja lapsen sekä perheen voimavarojen löytäminen. Saatujen tietojen ja sosiaalityöntekijän tekemän asiakassuunnitelman perusteella hoitotiimi tekee arvion lapsen ja hänen perheensä hoidon ja tuen tarpeesta. (Pasanen ym. 2017, 29—33.)

Hoidon syventävässä vaiheessa osastohoito jatkuu ja lapselle suunnitellaan yksilöllinen hoitopolku hänen tarpeidensa mukaisesti. Osastohoidon keskeinen työmuoto on terapeutin omahoitajasuhde, jonka tehtävänä on korjaavan ihmissuhteen rakentaminen lapsen kanssa. Luottamuksellinen vuorovaikutussuhde auttaa lasta käsittelemään elämässä tapahtuneita asioita. Jatkohoidon valmistelussa ja hoidon päättyessä lasta ja hänen perhettään tuetaan yksilöllisesti sen mukaan, päättykö lapsen hoitoyksikkö lapsen kotiutukseen vai perheen ulkopuoliseen sijoitukseen. (Pasanen ym. 2017, 31—35.)

Psykiatrinen hoito perustuu lasten ja nuorten yksilölliseen tarpeeseen. Intensiivihoidon on siinä suhteessa täysin omaleimainen yksikkö, että sen toiminta sijoittuu sosiaali- ja terveyshuollon rajapintaan. Diakonissalaitoksella on lupa tuottaa ympärivuorokautisia yksityisiä sosiaali- ja terveystalouksia. Intensiivihoidossa tarjotaan ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, mutta sijaishuollon ollessa lapsen edun kannalta tarpeellinen, se pyritään järjestämään viipymättä. Perheen jälleen yhdistäminen on aina tavoite sijaishuoltoa toteutettaessa, lapsen edun puitteissa. Työtä tehdään lastensuojelulain, sosiaalihuoltolain ja Suomen perustuslain sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja YK:n lastenoikeuksien yleissopimuksen mukaan. Näistä jokainen velvoittaa lapsen edun etusijalle asettamista kaikessa viranomais toiminnassa. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että lapsen oikeuksien toteuttaminen on tehtävä, joka koskee myös muuta lainsäädäntöä, muita viranomaisia sekä koko yhteiskuntaa. (Leppänen & Martikainen 2017, 38—39.)

2.2 Lastensuojelun ja psykiatrisen hoidon yhdistäminen sijaishuollossa

Sosiaalipalveluja tuottaessa tulee ottaa huomioon, että ne ovat lainmukaisia, turvallisia ja laadultaan sellaisia, että ne vastaavat muiden lakien kriteereihin. Lastensuojelun sijaishuollon kriteerit perustuvat osittain perus- ja ihmisoikeussäännöksiin, sekä lastensuojelutoiminnan lakiin. Osa kriteereistä ovat velvoittavia, mutta osa ovat suosituksia sijaishuollon järjestämisestä, ja tuottamisesta. Kriteerien määrittelyn keskiössä on lapsen näkökulma eli mitä sijaishuolto on lapsen näkökulmasta. Laatukriteerejä on 12 ja ne on järjestetty sijaishuoltomuodon ja paikan, lapsen tulon sijaishuoltopaikkaan, lapsen arkeen sijaishuoltopaikassa, sekä sieltä pois siirtymiseen ja sijaishuollon päättymiseen. Sijaishuollossa on määritelty myös suunnitelmallisuutta ja dokumentointia koskeva kriteeri. Toimijat on jaettu eri osioihin, joihin kuuluvat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, perhehoitaja, perhehoitajan tuesta vastaava taho, perhehoitajat, laitostyöntekijä ja omahoitaja, tuottajan/ yksikön vastuhenkilö, ja kunta/ kuntayhtymä. Toimijoiden

tehtävät määrittyvät yksilöllisesti. Kriteerit painottuvat yksilön eli tässä kontekstissa lapsen/nuoren hyvinvointiin. (STM 2019, 38.)

Lastensuojelun ja lapsi- ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkaille tehtyjen tutkimusten mukaan noin 30—90 prosenttia lastensuojelun asiakkaista kärsii mielenterveysongelmista ja on niiden vuoksi psykiatrisen hoidon piirissä. Nämä tutkimukset osoittavat, että hoitotyö koskee huomattavaa asiakasmäärää lastensuojelun ja lapsi- ja nuorisopsykiatrian palveluissa. (Hotari 2012, 6.)

Psykiatrian työntekijät ja lastensuojelu löytävät itsensä usein tilanteesta, jossa kumpikaan taho ei kykene tarjoamaan lapselle sopivia palveluita. Näissä tilanteissa molemmat osapuolet tulkitsevat lakeja oman työnsä näkökulmasta. Sosiaalityöntekijä soveltaa työssään sosiaalilainsäädäntöä ja psykiatrian ammattilaiset mielenterveyslakia. Usein käy niin, että kumpikin taho löytää kohdat, joiden perusteella hoitovastuu lapsesta ei kuulu heille. Hankaluutta luo siis erityisesti se, että laki ei aukottomasti määrittele, minkä tahon ja millä tavalla, tulisi olla vastuussa lapsen hoidosta eri tilanteissa. (Ristseppä & Vuoristo 2012, 56—57.) Koska laki ei määrittele hoitopolkua yksiselitteisesti, käytänteet ja toimintatavat vaihtelevat. Se, millainen lapsen hoitoonohjaus on, riippuu siis hyvin pitkälle hänen sosiaalityöntekijästään. (Ristseppä & Vuoristo 2012, 61.)

Yhteistyötä lastensuojelun ja psykiatrian välille tarvittaisiin vielä paljon enemmän, joskin asiantuntijahaastatteluiden mukaan yhteistyö näiden instanssien välillä on kasvanut merkittävästi viime vuosina (Ristseppä & Vuoristo 2012, 66). Lastensuojelulaitoksessa pitkään työskennellyt sosionomi Kirkkopelto kokee, että vaikka osalla mielenterveysongelmista kärsivillä lapsilla olisikin hoitokontakti psykiatriseen sairaanhoitoon, tarvittaisiin psykiatrasta osaamista laitoksessa huomattavasti nykyistä enemmän. Tämä voisi tapahtua joko kouluttamalla systemaattisesti laitoksen henkilökuntaa, tai palkkaamalla hoitohenkilökuntaan psykiatrinen sairaanhoitaja. Arjen tilanteissa tulisi olla keinoja ja osaamista tunnistaa mielenterveyden häiriöitä ja hoitaa lasta, joka kärsii mielenterveyden ongelmista. (Miia Kirkkopelto, henkilökohtainen tiedonanto 21.1.2020.)

Diakonissalaitoksen intensiivihoidossa moniammatillista yhteistyömallia on kehitetty pitkään jatkuneessa prosessissa. Eri sosiaali- ja terveydenhuollon ammattiryhmien ja heidän työnsä yhdistäminen osaksi osastohoidon yhteistä asiantuntijuutta on toteutunut useassa eri vaiheessa. Yhteistyö myös sairaaloiden kanssa on ollut alusta asti tiivistä. (Pasanen ym. 2017, 7.) Toimivan yhteistyön lisäksi merkittävä työväline intensiivihoidossa on toimiva asiakastietojärjestelmä. Se siirtää tietoa hoidollisten rajapintojen välillä sekä mahdollistaa tarvittavien tietojen nopean löytymisen (Martikainen 2017, 82).

Intensiivihoidossa pystytään auttamaan lasten ja nuorten lisäksi heidän koko perhettään. Moniammatillisesti tehdyt havainnot ja työntekijöiden välinen vuoropuhelu mahdollistavat sen, että intensiivihoidossa voidaan tutkia ja tarkastella tilannetta laajasti. Näin voidaan luoda tarkka kuva intensiivihoidon sijoitettujen lasten ja nuorten, sekä heidän perheidensä erityisistä tarpeista. (Martikainen 2017, 80.) Diakonissalaitoksen intensiivihoidon vuosina 2004—2015 jatkuneen seurantatilaston mukaan suurin piirtein puolet sinne sijoitetuista lapsista ja nuorista palasi kotiin hoitajakson jälkeen (Roisko 2017, 111). Tämä kertoo onnistuneesta sekä vaikuttavasta lastensuojelutyöstä.

Perhetyö on merkittävä osa lastensuojelutyötä. Diakonissalaitoksella perheet saavat olla päivisin laitoksessa ja heille on tarjolla perheterapiaa (Pasanen ym. 2017, 26). Usein vanhemmilla ja työntekijöillä saattaa olla näkemuseroja siitä, mistä lapsen oireet johtuvat, ja kuinka niitä olisi hyvä hoitaa. Kulttuuriset erot voivat luoda ylimääräisiä haasteita työntekijälle luottamuksen synnyttämisessä vanhempiin. Juha Roiskon (2017, 112) mukaan perinteisen perhetyön keinot ovat joutuneet uuden haasteen eteen.

3 LASTENSUOJELUN ERITYISKYSYMYKSET

3.1 Muutoksia lastensuojelussa

Viime vuosina on käyty runsasta keskustelua lastensuojelun resursseista ja toimintatavoista, sekä siitä miten voitaisiin tarjota riittävää ja tarkoituksenmukaista apua niitä tarvitseville lapsille ja perheille. Kiireellisten sijoitusten määrä lastensuojelussa kasvoi pelkästään vuonna 2018 seitsemän prosenttia. Kuntaliitto selvitti lastensuojelun tilannetta, lähettämällä kyselyn kunnille. Kyselyssä nousi esille, että muutostarvetta olisi sekä lastensuojelulaille, että lastensuojelun toiminnalle. Vastaajat kokivat, että perheiden tulisi saada tukea kotiin avohuollon palveluina nykyistä aiemmin, sekä lapsen terveydentila tulisi selvittää jo avohuollon piirissä. Näistä kumpikin pitäisi vahvistaa lainsäädännöllä. Vastaajat olivat sitä mieltä, että jatkossa tulisi painottaa asiakkaan velvollisuutta ottaa vastaan avohuollon tukitoimia. Näiden lisäksi myös viranomaisten työnjakoa, seksuaali- ja pahoinpitelyepäilyissä tulisi selkeyttää sekä vahvistaa lasten näkyvyyttä ja kuulemista lainsäädännöllisin keinoin (Puustinen-Korhonen 2013, 82).

Kuntaliiton kyselystä kehittämistarpeiksi nousi viisi eri pääteemaa. Ensimmäiseksi kehittämistarpeeksi nousi lastensuojelun ja muiden viranomaisten välinen yhteistyö. Vastaajat kokivat, että vaikka laki on hyvin tiedossa, on työnjako usein epäselvä. Kyselyissä nähtiin myös tarve avohuollon ja palvelutarpeen arvioinnin kehittämiseksi lastensuojelun eri vaiheissa. Vastauksista nousi huoli lastensuojelun aikuispainotteisuudesta ja koettiin, että lapsen kuuleminen jää liian vähälle. Lapsen oikeuksien ja osallisuuden toteutumista olisikin kyselyiden mukaan kehitettävä. Näiden lisäksi Kuntaliiton kyselystä nousi esiin dokumentaatio. Kehitystä toivottiin etenkin dokumentoinnin keventämiseksi ja helpottamiseksi sekä päällekkäisyyksien karsimiseksi. Peruspalveluna saatavalle ehkäisevälle lastensuojelulle koettiin myös huutavaa tarvetta. (Puustinen-Korhonen 2013, 75—79.)

Kuntaliiton kyselyn mukaan tällä hetkellä on mahdotonta erottaa, mikä on lastensuojelua ja mikä on normaalia lapsiperheiden tukea. Vastaajat totesivat, että las-

tensuojelun sosiaalityöllä on oltava tarpeeksi aikaa sekä resursseja niin asiakastyöhön kuin lastensuojelun kehittämiseen. Kyselyissä nousi esille tarve ammatinharjoittamislainsäädännön luomiselle, asiakasmäärän rajaukselle sekä koulutuksen ja palkkauksen kehittämiseksi. Vastaajat totesivat, että lastensuojelussa on perheitä, joissa vanhempien vaikeat elämänhallintaongelmat aiheuttavat koko perheelle haasteita. Näin ollen lapset ovat vain olosuhteidensa uhreja ja siksi olisi tärkeää kehittää lastensuojelua tarjoamaan vankempaa tukea nimenomaan perheen aikuisille. Yhtä mieltä oltiin myös siitä, että sijaishuoltopainotteisuudesta olisi päästävä avohuoltopainotteisuuteen. Perheiden kokonaisuus tulisi nähdä ja palvelut tulisi kohdentaa heidän näkökulmastaan. Kyselyissä nousi esille myös toive lastensuojelun maineen muutoksesta. Nykyinen mielikuva kontrolloivasta ja huostaan ottavasta tahosta tulisi pyrkiä muuttamaan kohti perheitä tukevaa ja suojelevaa viranomaista. (Puustinen-Korhonen 2013, 75—79.) Hallitus onkin käynnistänyt lastensuojelun hankkeen, jonka tavoitteena on parantaa lastensuojelun laatua ja kehittää työmuotoja (Heino 2019).

Hyvinvoinnin rakentajat –projekti (Helminen 2005) kohdistui vuosina 2004—2005 Uudellemaalle, erityisesti pääkaupunkiseudulle. Projektin 15 osahankkeen yksi osa käsitteli lastensuojelun laitoshoidon toimintakäytänteitä. Hankkeen loppuraportista käy ilmi, että työntekijät erilaisissa lastensuojelulaitoksissa kokivat lapsen yksilöllisen hoidon ja kasvatuksen selkeäksi, tärkeimmäksi ja olennaisimmaksi osaksi työtään. Perhetyö sen sijaan näyttäytyi jäsentymättömän monimuotoisena, ja työntekijöiden valmiudet tehdä perhetyötä vaihtelivat suuresti. Raportti jätti avoimeksi kysymyksen siitä, miten lastensuojelussa saataisiin paremmin käyttöön verkostotyönteon menetelmiä. (Helminen 2005, 63—73.)

Valmiudet, joita tarvitaan maahanmuuttajaperheiden psykososiaalisen hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi (Helminen 2005, 117) liittyvät keskeisiin haasteisiin: kohtaamiseen, kieleen ja vuorovaikutukseen (Helminen 2005, 120). Tiedonpuute ja yhteisen jakamisen puute aiheuttavat työssäjaksamisongelmia työntekijöille. Aihepiiriä koskeva kouluttautuminen on liikaa yksittäisen työntekijän oman aktiivisuuden varassa (Helminen 2005, 119). Keskiöön nousevat perheet (Helminen 2005, 117) ja lastensuojelutyö, koska ongelmat alkavat näkyä ensimmäisen polven maahanmuuttajasukupolven lapsissa ja nuorissa. Työ näyttäytyy

tavanomaista vaikeammalta (Helminen 2005, 119). Osaamisalueiksi muodostuivat kulttuuritietoisuus, vuorovaikutustaidot, tilannearviotiedot- ja taidot, ja menetelmätaidot. (Helminen 2005, 132—133.) Konkreettisia ehdotuksia koulutuksen ja työn kehittämiseksi olivat yhdyshenkilöjärjestelmä ja työpaikkakohtaiset maahanmuuttajatyön kansiot (Helminen 2005, 134). Maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa työskennellessä tulee väistämättä esille miesten rooli perheessä suhteessa naisvaltaiseen sosiaalityöhön (Helminen 2005, 136).

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016—2019 oli sosiaali- ja terveystieteiden sekä kulttuuriministeriön johtama hanke. Muutosohjelma sai alkunsa tarpeesta lapsi- ja perhelähtöisemmille palveluille. Näiden lisäksi haluttiin myös kustannustehokkaammat, paremmin yhteen sovitettut ja vaikuttavammat palvelut. Toimintakulttuurin uudistaminen nähtiin myös tarpeellisena. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa ovat ohjanneet periaatteet lapsen oikeuksista ja lapsen edusta, lapsi- ja perhelähtöisyydestä, perheiden monimuotoisuudesta sekä voimavarojen vahvistamisesta. (Socca 2019).

Lape-muutosohjelma onnistui erityisesti lastensuojelussa ja erityistason palveluissa saamaan aikaan myönteistä kehitystä. Kyseiset palvelut oli valittu 16 eri maakunnassa kehittämiskohteiksi ja edistystä oli tapahtunut kaikissa maakunnissa. Hanketoimijoille tehtyjen kyselyiden mukaan, erityisesti lastensuojelun roolin kehittymistä ihmissuhteiden vahvistajana ja ihmissuhteiden jatkuvuuden turvaajana oli tapahtunut. Monitoimijainen yhteistyö ja osaamisen yhdistäminen erityistason palveluissa oli myös selvästi parantunut. Erityistason palveluissa perheiden osallistamisessa ja osallisuudessa oli havaittavissa myönteistä kehitystä. Sen sijaan tavoite erityistason sovittamisesta yhtenäiseksi kokonaisuudeksi jätti kyselyiden mukaan vielä paljon toivomisen varaa. Noin kolmasosa hankkeista eteni hankesuunnitelman mukaisesti, mutta osa jäi myös joltain osin kesken. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, että niissä ei ollut tehty selkeitä mallinnuksia toiminnasta. Toinen huomio liittyi siihen, että erityisesti ensimmäistä kertaa toteutettujen toimintamallien vakiinnuttaminen toteutui huonosti (STM 2019, 47—48).

Useat hanketoimijat ovat olleet sitä mieltä, että sote-uudistukseen liittyvä epävarmuus ja viivästyminen vaikuttavat eniten nimenomaan erityis- ja vaativamman

tason palveluihin (STM 2019, 47—48). Siitä huolimatta, että kehittämistyö eteni kunnissa eritahtisesti, Lape-muutosohjelman myötä saatiin aikaan kuitenkin osittain pysyviä toimintatapojen muutoksia. Lastensuojeluun laadittiin sijaishuollon laatuksiteerit sekä perhehoidon toimintaohjeet. Maakuntatasolla kehitettiin malleja sijaishuoltoon, perhekuntoutukseen, perhetyöhön sekä perhehoitoon. (STM 2019, 50.)

Uusi hallitus on kirjannut hallitusohjelmaansa, että LAPE-muutos jatkuu vuosina 2020—2023. Uuteen hallitusohjelmaan on kirjattu lapsiperheiden palveluiden parantaminen sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen. Lastensuojelun osalta hallitus aikoo lisätä resursseja ja säätää vähitellen kiristyvän vähimmäishenkilöstömitoituksen. Tarkoitus olisi, että vuoteen 2024 mennessä sosiaalityöntekijöiden mitoitus olisi 30 asiakasta jokaista ammattilaista kohden (Juuti 2019). Lastensuojelun kehittämistyö jatkuu myös muilta osin. Yhteistyön ja verkoston kehittäminen eri toimijoiden välillä sekä työntekijöiden kouluttaminen entistä paremmiksi tiimityön osaajiksi jatkuu. Tarvitaan yhteisen tiekartan eli toimintamallien laatiminen yli kunta- ja maakuntarajojen, palvelukokemusten kerääminen sijoitetuilta lapsilta sekä lakiuudistuksia, jotka helpottavat lastensuojelulaitosten valvontaa (STM 2019, 47).

3.2 Kohti lapsilähtöisempää lastensuojelua

Suomalainen lastensuojelu muuttuu koko ajan lapsilähtöisempään suuntaan ja korostaa lapsilähtöisyyden merkitystä entistä enemmän. Tämä näkyy esimerkiksi lastensuojelun laatusuosituksissa, joita päivitettiin vuonna 2019 yhä enemmän lapsen oikeuksista huolehtivaa, ihmissuhdeperustaista sekä lapsilähtöistä työtä-pää korostavaksi. Suojelutehtävä toteutuu parhaiten, kun lapset, nuoret, perheet ja työntekijät toimivat yhteistyössä ja pystyvät jakamaan luottamuksen toisiinsa (Kuntaliitto 2019). Lastensuojelun laatusuosituksien lisäksi myös lastensuojelulakia uudistettiin. Uusi laki turvaa paremmin nimenomaan maahanmuuttajataustai-

set lapset. Lastensuojelulakiin kirjattiin, että lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulee ottaa huomioon (L 417/2007). Lisääntyvä kulttuurien ymmärrys ja kulttuuritietous antavat työntekijöille varmuutta ja valmiuksia kohdata maahanmuuttaja asiakkaita.

Lastensuojelun laatusuosituksessa (Malja, Puustinen-Korhonen, Petrelius & Eriksson 2019) on viisi eettistä periaatetta, joiden moraalinen kestävyys tulee myös lastensuojelua kehitettäessä huomioida. Näihin keskeisiin ja lastensuojelua ohjaaviin periaatteisiin sitoutuminen vahvistaa myös oikeiden palveluiden saamista oikeaan aikaan. Ensimmäinen periaate on Ihmisarvoinen kohtelu sekä yksityisyyden suoja. Käytännössä tämä näkyy asiakkaiden kunnioittavana, syrjimättömänä sekä yhdenvertaisena kohteluna. Toinen eettinen periaate, jota myös lastensuojelulaki turvaa, on lapsen etu. Laatusuositusten kolmas periaate on vuorovaikutus. Hyvässä kohtaamisessa asiakkaan arvostus, empatia ja inhimillisyys painottuvat. Neljäs eettinen periaate on ammattihenkilöstön työnlaatu. Viides periaate on vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. Palveluiden järjestämisen, kehittämistyön sekä päätöksenteon tulee perustua lasten ja nuorten sekä perheiden tarpeisiin. Tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia tulee arvioida ja seurata sekä perheiden että yksilöiden näkökulmasta. (Malja ym. 2019, 11—16.) Oikea-aikainen ja laadukas lastensuojelu edellyttää huolellisesti suunniteltuja sekä tehokkaita prosesseja lastensuojelussa ja mutkatonta yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Edellytys on, että laadukkaan lastensuojelun tulee olla myös vaikuttavaa (Olmiala 2006, 7).

Lastensuojelun asiakkaiden osallisuuden ja osallistumisen tukeminen on lastensuojelun kehittämisen yksi vaikuttava avain. Jotta lastensuojeluasian kaikki osapuolet voivat olla osallisia, heidän täytyy voida luottaa ja kokea, että jokainen tulee omana itsenään kuulluksi ja saa tilaisuuden kertoa oman näkemyksensä käsiteltävästä asiasta. Toinen avain vaikuttavaan lastensuojelutyöhön on yhteinen palvelujärjestelmä. Moniammatillisuus ja yhteistyö eri viranomaisten kesken on tarpeen, jotta lastensuojelun asiakkaat saavat tarvitsemansa avun oikeaan aikaan. Kolmas vaikuttava avain lastensuojelussa on osaavat ammattilaiset. Lastensuojelu on vaativaa työtä ja edellyttää erityistä osaamista ja jatkuvaa koulutautumista tekijältään. Neljäs ja viimeinen lastensuojelun vaikuttavuuden avain

on moniulotteinen arviointi. Lastensuojelun arviointi koskee niin asiakkaita kuin työntekijöitä ja työyhteisöjä. Lastensuojelussa työntekijöiden tulee arvioida asiakasprosessia ja työn vaikutusta, jotta työtä voidaan kehittää (Lavikainen ym. 2014, 18—32).

Diakonissalaitoksen intensiivihoidon pitkäjänteinen hoitomallin kehittämisen ja tutkimustyö on omalta osaltaan helpottanut hoitotyön vaikuttavuuden sekä sen esteiden tunnistamista heidän työskentelyssään (Pasanen 2017b, 131). Intensiivihoidossa edistetään ammatillista kehitystä konsultaatioiden, koulutusten ja työnohjauksen avulla. Intensiivihoidossa tuetaan omahoitajasuhdetta sekä hoitotyön osaamista vastata asiakkaan tarpeisiin. Kaikki ammattiryhmät osallistuvat perustehtävänsä kautta moniammatillisen ja terapeuttisen työyhteisön yhteistyöhön. Diakonissalaitoksen intensiivihoidossa on myös useita erilaisia terapia- ja erikoistumiskoulutuksia, joiden tuoma oppi edistää lapsen ja perheen hoitoprosessin vaikuttavuutta. Moniammatillinen tiivis yhteistyö osaston työntekijöiden kanssa tukee haastavienkin hoidollisten vaiheiden ymmärtämistä ja niihin liittyvien yleisten ilmiöiden sekä tuhoavien suojautumismekanismien kontrollointia. (Pasanen ym. 2017, 29.)

Lapsen kuuleminen ja mahdollisuus pitää yhteyttä läheisiin ihmisiin on korostunut sijaishuoltopaikan järjestämisessä. Intensiivihoidon näkökulmasta ihmissuhteet ja niiden mukana tulevien voimavarojen esiin saaminen vaatii sekä tiivistä perheyötä, että huostaanoton mukana tulleiden tunteiden läpikäymisen hoitoprosessin aikana. Nämä ovat äärimmäisen tärkeitä hoitoon sitoutumisen kannalta (Pasanen 2017a, 17). Näiden lisäksi eri kulttuurista tulleiden asiakkaiden kanssa tarvitaan kulttuurisensitiivistä työtettä, luontevaa tulkkauspalvelua, monipuolisia kommunikaatiota ja vuorovaikutusta helpottavia työtapoja sekä niiden hyödyntämistä. Erilaisten tapakulttuurien kunnioittaminen ja ymmärtäminen ovat tarpeen, jotta työstä saadaan mahdollisimman vaikuttavaa. Monikulttuurisuus asettaa aivan erityisiä haasteita tutkimus- ja arviointimenetelmille sekä hoitotyön sisältöjen puhumiselle auki (Pasanen ym. 2017b, 130).

3.3 Maahanmuutto lastensuojelun erityiskysymyksenä

Maahanmuuttoa on ollut koko historiamme ajan Suomesta pois ja Suomeen. Maahanmuuttajastatukseen sisältyy monia eri käsitteitä. Tilastoissa ja tutkimuksissa maahanmuuttajalla tarkoitetaan useimmiten ihmistä, joka on muuttanut Suomeen ulkomailta, ja aikoo asua Suomessa pidempään (Väestöliitto 2019).

Pasasen mukaan (2017a, 17) lapsen etninen tausta aiheuttaa erityistarpeita lapsen sijaishuollon järjestämisessä. Maahanmuutto on elämänkokemuksena merkittävä ja sisältää haasteita, mutta perheen omat voimavarat ja selviytymiskeinot vaikuttavat perheen tilanteeseen ja perheenjäseniin yksilöllisesti. Vanhempien oma kokemus ohjaa lasten kokemuksia. Jos vanhempien tunteet ovat positiivisia liittyen maahanmuuttoon, niin ovat lastenkin. Yleensä jonkin ajan kuluttua maahanmuutosta perheen dynamiikka muuttuu, koska esimerkiksi lasten on usein helpompi sopeutua uuteen ympäristöön. (Moilanen 2003, 85—87.)

Maahanmuuttoon liittyy aina kokonaisvaltainen, iso muutos. Maahanmuuttajan kotoutumisessa integraatio eli sekä vanhan identiteetin säilyttäminen, että uuden identiteetin luominen, vaikuttavat merkittäväällä tavalla hyvinvointiin. Maahanmuuttajaperheen vanhempien epäonnistunut integraatio saattaa aiheuttaa esimerkiksi vanhempien masentumista, joka puolestaan vaikuttaa haittaavasti lapsen psyykekseen ja kehitykseen. (Tamminen 2003, 100—103.) Maahanmuutto on siis yksi lisätekijä jo ennestään haastavassa tilanteessa sijoitetun lapsen elämässä. Moilanen (2003, 89) päätelee, että erityisen hyvä keino vanhempien sopeutumisvaikeuksien vähentämiseksi on vanhempien vertaistukiryhmä. Lapsille erityisen hyödyllisiä ovat terapiamenetelmien ryhmät. Näissä menetelmissä tunteiden ilmaiseminen kielellisesti ei ole keskeistä, mikä on tärkeää, koska maahanmuuttajataustaisilla lapsilla tunteiden kielellinen ilmaiseminen on usein kehittämätöntä, koska traumat ja vaikeudet vuorovaikutussuhteiden ongelmat heijastuvat juuri tunteiden ilmaisun kehittymiseen. Tästä syystä Diakonissalaitoksella onkin otettu käyttöön taideterapeuttinen ryhmäterapia lasten hoidossa (Heikkinen 2017, 76) sekä vanhempien vertaistukiryhmät (Apajalahti, Mäkinen & Halttunen 2017, 116).

Pakolaisten mielenterveyden tukemiseksi tehdyssä PALOMA-käsikirjassa (Castaneda, Mäki-Opas, Jokela, Kivi, Lähteenmäki, Miettinen, Nieminen, Santalahti, & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018) todetaan, etteivät maahanmuuttajataustaisten perheiden syyt tulla lastensuojelupalveluiden piiriin eroa muiden perheiden syistä. Taustalla ovat mielenterveysongelmat, vuorovaikutusongelmat, sopeutumisongelmat sekä syrjäytymistä (Castaneda ym. 2018, 311). Käsikirjassa muistutetaan lapsen oikeudesta saada tukea omalla äidinkielellään, sekä tukea oman kulttuurinsa ja uskontonsa säilyttämiseen huostaanotosta huolimatta. (Castaneda ym. 2018, 313). Perusteet kulttuurisensitiiviselle työotteelle lastensuojelussa löytyvät siis sekä lainsäädännöstä, että lastensuojelua ohjaavista periaatteista.

Maahanmuuttajataustaiset lapset, jotka ovat Diakonissalaitoksen intensiivihoidossa, voivat tulla esimerkiksi sotaa käyvistä maista. Heille on useissa tapauksissa lähtömaassa syntynyt syviä ja vaikeita traumoja. Lapsia on mahdollisesti kohdeltu kaltoin niin henkisesti kuin fyysisestikin. Heitä on saatettu myös käyttää hyväksi, ja he ovat nähneet sekä kokeneet paljon traumatisoivia asioita. Maahanmuuttajalasten hoito on intensiivistä ja hoitajat tarvitsevat tietoa siitä, mitä kaikkea lapsi on kokenut lähtömaassaan. Työntekijöillä täytyy olla perustietoa siitä, miten nämä traumat saattavat ilmetä, ja kuinka hoitaa traumatisoitunutta lasta. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon tarjoaa sijaishuollon erityisyksikössä monipuolista ja yksilöllistä lastensuojelua, johon kuuluu mukaan psykiatrinen hoito. (Pasanen ym. 2017, 26.) Lapset ja nuoret saavat tukea psykiatrilta, psykologilta, perheterapeutilta, neuropsykologilta ja toimintaterapeutilta yksilöllisesti suunniteltuna heidän tarpeensa mukaan (Pasanen ym. 2017, 27).

Maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävän lastensuojelutyön erityiskysymyksiä on tutkinut Merja Anis (2008). Hänen mukaansa osallistava ja kulttuuritietoinen työote ovat hyvin lähellä toisiaan. Englantilaisten ja pohjoismaalaisten tutkimusten mukaan parhaiten sijoituksesta selviävät ne maahanmuuttajanuoret, joiden yhteys omaan yhteisöön ja perheeseen on säilynyt (Anis 2008, 87).

Monikulttuurinen viitekehys lastensuojelutyössä tarkoittaa tarvetta kulttuurisensitiiviseen työtapaan, kielimuurin ylittäviin menetelmiin, sekä varautumista väärinymmärrysten aiheuttamien sotkujen selvittämiseen. Aikaa on hyvä varata myös perheen sisäisten kulttuuritörmäysten aiheuttamien ristiriitojen selvittämiseen sekä perheen sisäisen roolijakauman muuttumiseen liittyvien haasteiden selvittämiseen. Lisäaikaa on hyvä varata myös tutkimus- ja arviointimenetelmille. (Pasanen ym. 2017, 130.)

Kaipaisen (2017) mukaan maahanmuuttajaäidit kokevat olevansa hyvin yksinäisiä tullessaan Suomeen sekä olevansa yksin vastuussa lasten hoidosta ilman perheen ja yhteisön tukea. Kulttuurin välinen ero vaikuttaa sopeutumiseen. Maahanmuuttajaäidit kokevat arjen raskaana, koska useat heistä ovat tottuneet omassa kulttuurissaan, että koko suku kasvattaa lapsia ja arki jaetaan suvun kesken. Heidän sanojensa mukaan heidän on pysyttävä vahvoina, että he pystyvät huolehtimaan yksin lapsista. Äitien mukaan lastensuojelu on heidän kasvatuskumppaninsa ja että lastensuojelun työntekijät ovat ainoita täällä, joilta he voivat pyytää apua ja joilta he saavat apua. Tunnetyön merkitys maahanmuuttajaäitien kanssa tehtävässä työssä tulee esille tutkimuksessa. Äidit kokevat suuria tunteita työskennellessään lastensuojelun kanssa, kuten esimerkiksi pelkoa siitä, että lapset viedään heiltä. Kielelliset ja kulttuurilliset erot tulevat esille äitien kertomana. Lastensuojelun käytännöt ovat vieraita äideille, koska he eivät aina ymmärrä kieltä ja kulttuuria. (Kaipainen 2017, 11—19.)

Kaipaisen (2017) mukaan kulttuurierot ja kielivaikkeudet ovat sosiaalityöntekijöiden mukaan haasteena maahanmuuttajaäitien integroitumisessa Suomeen. Työntekijöillä on välillä vaikeuksia ymmärtää heitä kulttuurillisten haasteiden ja eroavuuksien vuoksi. Tutkimuksen tulokset vahvistavat sitä, että monikulttuurisessa sosiaalityössä tilannesidonnainen luottamussuhde on hyvin tärkeässä osassa monikulttuurista työtä kulttuuritietouden ja joustavuuden ohella. Monien viimeaikaisten tutkimusten mukaan olisi hyvä antaa aikaa tunnetyölle ja luottamuksen molemminpuoliseen syntymiseen sekä lisätä työntekijöiden ja asiakkaiden kulttuuritietoutta sosiaalityössä. Nämä ovat isossa roolissa yhteistä ymmärrystä luotaessa. Työntekijöiden tulisi avata käsitteitä ja varmistaa asiakkailta, että he ymmärtävät mistä puhutaan.

4 KULTTUURISENSITIVINEN TYÖOTE JA KATSOMUSDIALOGI

4.1 Kulttuurisensitiivinen työote

Kulttuurien kohtaamisesta ja siinä tarvittavasta osaamisesta käytetään useita eri käsitteitä, jotka painottavat hieman eri näkökulmia. Yhteistä kaikille käsitteille on kuitenkin se, että ne viittaavat taitoon kohdata moninaisuutta myönteisellä tavalla. Kaikki käsitteet voidaan määritellä myös kulttuurista osaamista kuvaaviksi käsitteiksi (Räsänen, Jokikokko & Lampinen 2018, 22). Monikulttuurinen kohtaaminen saattaa muodostua eri tilanteissa varsin monikerroksiseksi. Tämä tekee mahdolliseksi määritellä erityisiä taitoja, jotka sopisivat kaikkiin tai edes useimpiin vuorovaikutustilanteisiin. Tästä voimme tehdä johtopäätöksen, että yleispätevien ja valmiiden toimintamallien, kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvien ominaisuuksien tai osaamisen listan laatiminen on mahdotonta (Räsänen ym. 2018, 24). Tästä huolimatta olemme listanneet työmme kannalta keskeisimmät monikulttuurisen kohtaamisen käsitteet sekä osaamisen alueet, jotka edistävät kulttuurisensitiivistä työtä.

Monikulttuurisessa nyky-Suomessa kulttuurisensitiivisyys tulee koko ajan tärkeämmäksi osaksi asiantuntijoiden osaamista. Kansainvälisyys ja globalisaatio tuovat mukanaan lisää vaatimuksia asiantuntijoita kohtaan. Nämä vaatimukset liittyvät kulttuuriosaamiseen, kielitaitoon, suvaitsevaisuuteen, sopeutumistaitoon ja eettisyyteen. Sosiaalialan työssä korostuvat tänä päivänä kyky hyödyntää tietoa käytännön työssä sekä hyvät vuorovaikutustaidot. (Katisko 2016, 200.)

Kulttuurisensitiivisyyden voi määritellä kulttuurisesti vastaanottavaiseksi ja ymmärtäväiseksi asennoitumistavaksi. Kulttuurisensitiivisyys on myös kykyä ja val-

miutta kohdata toinen ihminen arvostavasti, samalla tiedostaen kulttuurin, sosiaalisen aseman, etnisen taustan, uskonnollisen vakaumuksen ja eri kielten vaikutukset. Kulttuurisensitiivisyyteen linkittyy vahvasti myös taito erottaa ja eritellä kulttuurillisia erityispiirteitä. Asiantuntijoille, jotka työskentelevät monikulttuurisessa ympäristössä, kulttuurisensitiivisyys on itsestään selvä osa arkista työskentelyä sekä kehittynyt kokemuksen ja ajan saatossa erinomaiseksi. (Katisko 2016, 201). Kulttuurisensitiivisyyden edellytys on oman kulttuurin ja sen taustan hyvä tuntemus. Tämä tarkoittaa, että asiantuntija tiedostaa omaan kulttuuriinsa liittyvät arvot, ajatusmallit, uskomukset, normit sekä säännöt ja niiden vaikutuksen omaan toimintaansa. Kulttuurisensitiivisyys edellyttää myös omien henkilökohtaisten asenteiden ja stereotyyppien tunnistamista. (Juujärvi 2007, 267). Tämän lisäksi asiantuntija tarvitsee sekä yleistä, että rajattua kulttuuri ylittävää tietoa. (Katisko 2016, 201). Lyhyesti sanottuna kulttuurisensitiivisyys on siis tasapainoilua samanlaisuuden ja erilaisuuden välillä. (Jäppinen 2016, 15).

Sosiaaliohjauksen keskiössä on aina kohtaaminen. Sosiaaliohjaajan on huomioitava, että ihminen toimii osana perhettä, yhteisöä ja yhteiskuntaa. Yksilön elämäntilanteeseen vaikuttavat aina yksilöllisten tekijöiden lisäksi, laajempi elinpiiri kuten perhe, ystävät, asuinyhteisö, sosioekonominen asema ja saatavilla olevat palvelut. Sosiaaliohjaajan on aina pyrittävä tunnistamaan kaikki ihmisen elämään ja arkeen vaikuttavat seikat. (Talentia Ry 2015, 18). Siitä huolimatta, että kohtaaminen tapahtuu aina ihmisten välillä, siihen vaikuttavat myös esimerkiksi kulttuurilliset, juridiset sekä poliittiset tekijät. Arvostavaan eli kulttuurisensitiiviseen sosiaaliohjaukseen vaaditaankin hyvää kulttuurien tuntemusta sekä arvo-osaamista (Katisko 2016, 203).

Kulttuurisensitiivisessä sosiaaliohjauksessa ihminen tulee kohdata yksilönä, perheensä jäsenenä, ympäröivän yhteiskunnan jäsenenä sekä globaalin maailman jäsenenä. Toisin sanoen, kulttuurisensitiivinen kohtaaminen vaatii myös globaalien tapahtumien ja ilmiöiden ymmärtämistä osana asiakkaan elämää ja hänen tekemiään ratkaisuja (Katisko 2016, 203). Se, että tunnistaa ja tiedostaa kulttuurilliset tekijät, ovat osa sosiaaliohjaajan ammattitaitoa ja edellytys arvostavalle, avoimelle ja tasapuoliselle kohtaamiselle. Aidoimmillaan kohtaaminen tapahtuu,

kun eri kulttuurien edustajat kohtaavat toisensa niin kuin ihminen ihmisen ja muistavat, että jokainen on oman elämänsä paras asiantuntija ja aktiivinen toimija. (Katisko 2016, 204.)

Kulttuurisensitiivisessä sosiaaliohjauksessa keskeisessä roolissa ovat sosiaaliohjaajan taito aistia tilanteita, tehdä tilannearvioita ja hyödyntää eri menetelmiä työnsä tukena. Sosiaaliohjaaja kokee kiinnostusta ja uteliaisuutta ihmisten kulttuurillisia käsityksiä sekä tosia kulttuureja kohtaan. Kulttuurisensitiivisen sosiaalityön piirteisiin kuuluu myös ymmärrys siitä, että kulttuuri ei ole selitys kaikkeen. Sosiaaliohjaaja on tietoinen omasta kulttuuristaan sekä maahanmuuttajien kohtaamasta rasismista ja ongelmista. (Jäppinen 2016, 18.) Onnistuneeseen kulttuurisensitiiviseen ohjaukseen tarvitaan myös kulttuurista lukutaitoa. Se on olennainen osa sosiaalialan ammattilaisen perusosaamista. (Salo-Lee 2009, 65.) Kulttuurinen lukutaito tarkoittaa sitä, että sanoma osataan liittää kontekstiin eli mihin ja millaiseen kulttuuriin se liittyy. Suomalaiselle voi olla vaikea käsittää esimerkiksi se, että jokin ääneen sanottu ei kuitenkaan tarkoita yhtään mitään. Tämä on puolestaan varsin normaalia monille muille kulttuureille, joissa puhutaan niin sanotusti puhumisen ilosta (Varis 2011, 68).

Sosiaalihuoltolaki määrää, että asiakkaalla on oikeus saada palvelua, jossa hänen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen taustansa otetaan huomioon (L 1301/2014). Työntekijän on hyvä olla joustava ja edistää molemminpuolista yhteisymmärrystä. Mikäli asiakas osaa heikosti suomen kieltä, tulee kohtaamistilanteissa puhua selkokielellä, näyttää kuvia, ja hyödyntää tulkkia palvelutilanteessa. Tapaamisiin tulee varata enemmän aikaa kuin yleensä, jotta asiakasta pystytään ja ehditään palvelemaan kokonaisuutena. Asiantuntijan on hyvä ottaa huomioon asiakkaan elämäkokemus ja vahvuudet sekä olla vuorovaikutustilanteessa avoin ja kärsivällinen. Asiantuntijan on tärkeää olla kiinnostunut eri kulttuureista ja omien oletustensa ja yleistysten tekemisen sijaan kysyä asiakkaalta avoimesti. Työntekijältä vaaditaan rohkeutta ja taitoa kohdata asiakas yksilönä eikä vain jonkin kulttuurin edustajana. Kulttuurisensitiiviset palvelut eivät siis tarkoita erillispalveluita tietyille henkilöille vaan palveluita, jotka pystyvät mukautumaan hyvinkin erilaisten ihmisten tarpeisiin. (THL 2019.)

4.2 Katsomusdialogi

Katsomus tulee termistä elämänkatsomus, joka käsittää ihmisen uskonnollisen vakaumuksen, mutta myös uskonnottomana itsensä määrittelevän ihmisen vakaumuksen. Tämän vuoksi käytämme mieluummin termiä katsomusdialogi, kuin uskontodialogi, joka on käsitteenä laajempi. Itse dialogi käsittää ajatuksen, että vuorovaikutustilanne muuttaa sen osapuolia. Se on siis enemmän kuin vuorovaikutus pelkästään. Aikaisemmin olleista ajatuksista ja kokemuksista tulee dialogin seurauksena jotain uutta (Rautionmaa 2017, 247).

Dialogi on uuden todellisuuden luomista, ei vain ajatusten vaihtoa. Dialogi on oppimista ja sen edellytyksenä tarvitaan muutosvalmiutta. Katsomusdialogi ei siis ole mahdollista, jos määritelty totuus maailmankaikkeudesta ja uskomusjärjestelmästä on jäykkä ja muuttumaton. Katsomusdialogiin antautuvan on siis kunnioitettava toisen vakaumusta ja oltava valmis siihen, että oma vakaumus keskustelun myötä muuttuu ja kehittyy. Dialogin perusajatuksen mukaan toisen vakaumus, toisen erilaisuus ei voi olla uhka, vaan ennen kaikkea mahdollisuus (Rautionmaa 2017, 247). Erilaiset ennakkoluulot, virheelliset käsitykset, ja asenteelliset ja negatiivisesti värityneet tulkinnat asiakkaan uskonnosta ja kulttuurista ovat siis äärimmäisen vahingollisia dialogin ja muutossosiaalityön kannalta niin lastensuojelussa kuin muuallakin yhteiskunnassa.

Uskonnot ja katsomukset eivät ole vain oppijärjestelmiä, vaan alati muuttuvia yksilöllisessä ja yhteisöllisessä kulttuurin kontekstissa (Illman, Ketola, Latvio & Sohlberg 2017, 7). Onkin syytä arvioida omia ennakkokäsityksiä, mitä omaa eri uskonnoista, koska ne eivät välttämättä pidä paikkaansa. Yksilön, suvun, yhteisön ja kansakunnan käsitykset ja tapojen tulkinnat uskonnosta vaihtelevat niin paljon, ettei mitään itsestään selviä oletuksia voi tehdä. Sekä maallistuminen että maahanmuutto ovat muuttaneet uskontojen määriä ja variaatioita Suomessa (Ill-

man ym. 2017, 7). Maahanmuuttajista kuitenkin huomattava osa on kristittyjä (Illman ym. 2017, 9). Ymmärrämme, että maallistumisen vaikutuksesta suomalainen työntekijä ei ehkä ole valmistautunut kohtaamaan uskonnollisuutta asiakkaiden perheissä ja elämässä. Siihen ei myöskään välttämättä anneta valmiuksia koulutuksen aikana. Tästä syystä tilanne saattaa yllättää työntekijän.

Terveys- ja sosiaalialan kontekstissa katsomusdialogille tulee tarvetta erityisesti siinä vaiheessa, kun tapakulttuuri ja uskomukset vaikuttavat ihmisten päätöksiin ja toimintaan. Konkreettisella tasolla katsomus vaikuttaa elämän ja arjen rytmiin, perhesuhteisiin, pukeutumiseen ja syömiseen, käsityksiin terveydestä ja sairaudesta, sekä toiminnan suhteesta auktoriteetteihin. Vaikka muualta muuttaneen asiakkaan lähtömaassa harjoittama uskonto olisikin kristillinen, on se suurella todennäköisyydellä jotakin muuta kuin luterilaista kristillisyyttä.

Suomalaisessa katsomuksellisesti neutraaliin toimintatapaan pyrkivässä viranomaisjärjestelmässä kyse ei ensisijaisesti ole katsomuksellisen keskustelun foorumista. Kulttuurissa, jossa ei ole kokemusta viranomaisten kanssa luottamuksellisesta työskentelystä, luottamuksen rakentaminen asettaa uusia haasteita. Kulttuurissa, jossa uskonnonvapaus ei ole yhtä pitkälle kehittynyttä kuin Suomessa, uskonnolliset normit ja tavat saattavat ohjata ihmisten asenteita ja käyttäytymistä mahdollisesti tiedostamattomammin ja vahvemmin kuin kantasuomalaisessa tapakulttuurissa. Työntekijän on otettava huomioon, että kulttuurisissa törmäyksissä esiin tulleet katsomusnäkemykset saattavat joskus tuntua oman kulttuurin viitekehyksessä järjettömiltä. Katsomusten kirjon tunteminen on kulttuuritietoisuutta, ja kulttuurisensitiivisen työn perusteita.

Luterilainen uskonto on ollut myötävaikuttamassa sen arvopohjan ja lainsäädännön syntyyn, jolle myös viranmaistoiminta rakentuu Suomessa. Oman kulttuurin arvolatautumat ja arvojen ilmentymät saattavat jäädä niin kutsutusti sokeaan pisteeseen. Oman historian ja luterilaisuuden tuntemus tukee siis oleellisesti kulttuurisensitiivistä työtä. Luterilaisuuden yhteiskuntaan vaikuttavia arvoja ovat olleet työn arvo, jonka korostuminen eroaa muista kristillisten kirkkojen arvoista. Piispa Repo (2018) kuvaa Lutherin arvostaneen yhtä paljon rengin, piian, äidin ja isän tehtävää, kuin kirkon palvelijoidenkin. Koska porvaristo Länsi-Euroopassa

halusi nousta aatelisten valtaa ja verotusoikeutta vastaan, porvaristo omaksui luterilaisuuden (Arffman 2000, 39). Luterilaisista arvoista voisi löytää siis myös yhtäläisyyksiä myös niin sanottuihin porvariarvoihin, joista yksi on työn tekeminen arvostaminen. Suomessa aateliset ja katolisuus ovat historian saatossa jääneet marginaaliin. Lähimmäisen auttamista ja heikomman puolustamista pidetään yleisinä kristillisinä arvoina ympäri maailman. Kuitenkin työn arvo on luterilainen piirre, joka näkyy luterilaisissa maissa kaikenlaisen työn arvostamisena, viranomaistoiminnan rehellisyytenä ja yhteisen työn ja vastuun yhteiskunnallisena ilmentymänä. Auttamistyö on kehittynyt osaksi viranomaistoimintaa.

Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon ja seurakuntien työ kulttuurien ja uskontojen välisen dialogin edistäjänä on viime vuosina vahvistunut. Piispainkokouksen asettama uskontojen kohtaamisen toimikunta on vuodesta 2017 työstänyt *Suuntaviivoja uskontojen kohtaamiseen* -asiakirjaa. Piispa Kallialan mukaan asiakirja luo pohjaa yhteisöjen yhteistyölle ja arjen kohtaamisiin (Suomen Evankelis-luterilainen kirkko 2019). Helsingin Seurakuntayhtymän erityisdiakonia on tukenut paperittomia ja asunnottomia toiminnallaan. Seurakunnat tekevät työtä monikulttuurisuuden edistämiseksi ja sen lisäksi, että ympäri maailmaa tulleille kristityille järjestetään toimintaa, pyritään myös luomaan uskontodialogia mm. muslimien kanssa. Esimerkiksi Vantaan Rekolan seurakunnassa on järjestetty muutamina vuosina uskontojen välinen Rauhankävely, johon osallistuvat esimerkiksi alueen muslimijohtajat. Muukalaisiin kohdistuva vieraanvaraisuus luetaan kristillisiin perusarvoihin ja sen perusteet löytyvät Raamatusta. Yksi keskeinen raamatunkohta on Jeesuksen kertomus laupiaasta samarialaisesta (Luuk.10: 30—37).

Kun kristillisten kirkkojen tekemään lähetystyöhön koulutetaan ja lähetetään paljon ihmisiä muualle maailmaan, uskolla ja uskontoon liittyvillä arvoilla on hyvin suuri merkitys. Lähetystyöhön kuuluu olennaisesti monien eri uskontojen kohtaaminen ja sen eri ulottuvuudet. Uskontoihin liittyy paljon myönteisiä sekä kriittisiä arvoja. Uskonnonlukutaitokäsite sisältää paljon asioita kuten uskonnolliset kertomukset, uskonnollinen kieli ja sen tapojen ymmärrys. Mitä enemmän Suomeen tulee monikulttuurisia ja uskonnollisia ihmisiä, sitä enemmän tarvitsemme uskonnonlukutaitoa. Maahanmuuttajat tarvitsevat kotoutuakseen Suomeen ihmisiä,

jotka ymmärtävät heitä ja heidän arvojaan. (Rissanen 2010.) Toisaalta kotoutuminen on kahdensuuntainen prosessi, ja myös tänne tulevilta vaaditaan sopeutumista. Kyllönen (2012, 5) on tutkinut konfliktien sovittelua maahanmuuttajien kanssa uskonnon ja Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon näkökulmasta, ja hänen tutkimuksensa osoittaa, että uskonto auttaa konfliktien ratkaisemisessa, vaikka kyseessä olisi eri uskonto. Uskonnon ymmärrystä siis tarvitaan siellä, missä ihmisten kanssa toimitaan, sen vaikutuksia ajatteluun, asenteisiin, arvoihin ja tapakulttuuriin.

5 HAASTATTELUTUTKIMUS

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset muodostavat opinnäytetyön tutkimusasetelman ytimen. Laadullisessa tutkimuksessa kysymykset voivat olla yleisluontoisia tai ne voivat muuttua aineiston tuottamisen ja analysoinnin myötä. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan ydin on, että tutkimus palvelee kehittämistä. Asettamamme Tutkimuskysymyksen takana on kokemus siitä, ettei perinteinen tapa tehdä työtä enää päde muiden kulttuurien edustajien kanssa, koska perinteinen tapa tehdä sosiaalityötä on rakentunut kantasuomalaiseen kulttuuriin. Mitä uusia tapoja tehdä työtä siis on? Miten kulttuurisensitiivisyys ilmenee muuttuneessa toimintaympäristössä? Tutkimuksen tehtävä ei ole määritellä kehittämistä, vaan sen tehtävänä on tarjota kehittämiselle erilaisia menetelmiä ja niiden soveltamiseen kuuluvan tieteellinen ajattelutapa. (Toikko & Rantanen 2009, 16.) Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten intensiivihoidon työntekijät jäsentävät ja hahmottavat maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävän lastensuojelutyön erityishaasteita

2. Minkälaista osaamista kulttuurisensitiivinen työote vaatii maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävässä työssä

5.2 Aineiston hankinta

Opinnäytetyön haastattelututkimus toteutettiin Diakonissalaitoksen lapsi- ja perhepalveluiden intensiivihoidon ja jälkihuollon yksiköissä. Tutkimusosa tehtiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset. Laadullinen tutkimusmenetelmä sopi parhaiten tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi, koska laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata elämää. Laadullisen tutkimuksen tulokseksi saadaan yleensä selityksiä, jotka rajoittuvat johonkin aikaan tai paikkaan. Laadullisessa tutkimuksessa tiedonhankinta tehdään todellisissa tilanteissa ja tiedonkeruun lähteenä on ihminen eli haastateltava, joka määrittää vastauksillaan sen, mikä aineistossa on tärkeää. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu kirjoittaminen. Kirjoittaja ei tuota tekstiä lukijalle vain selostukseksi, vaan tutkijan tavoitteena on jatkuvasti analysoida ja kirkastaa aineistoaan. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 160, 260.) Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään uusia näkökulmia tai paljastamaan tosiasioita, eikä todentamaan jo olemassa olevaa tietoa. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on jäsentää tutkittavaa kontekstia tutkimukseen osallistuvien henkilöiden näkökulmasta. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2000, 152.)

Haastattelimme Diakonissalaitoksen työntekijöitä helmikuussa. Saimme haastateltavia jokaisesta toimintayksiköstä. Haastateltavat olivat pääasiassa ohjaajan tehtävissä toimivia. Tässä opinnäytetyössä tutkimukseen osallistui yhteensä seitsemän työntekijää (N=7). Tutkimukseen osallistuvia lähestyttiin ottamalla yhteyttä heidän lähiesimiehiinsä, joille lähetimme saatekirjeen ja haastattelukysymykset (liite 1, liite 3). Sovimme tiimien esimiesten kanssa haastattelut. Haastateltavat antoivat ennen haastattelun aloitusta kirjallisen luvan haastatteluun ja materiaalin käyttöön (liite 2). Jokainen haastattelutilanne noudatti samaa kaavaa:

haastattelutilanteiden aluksi käytiin haastateltavan kanssa läpi haastattelun tarkoitus ja kerrottiin opinnäytetyöstämme. Haastateltavalle annettiin luettavaksi haastatteluun osallistumisen suostumuspaperi (liite 2). Kun haastateltava antoi suostumuksensa haastatteluun, hän allekirjoitti suostumuspaperin. Haastateltaville tehtiin selväksi, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista, eikä heitä voi tunnistaa opinnäytetyöstä.

Haastattelut kestivät noin 20—40 minuuttia. Haastattelut kirjoitettiin ja äänitettiin haastattelijan puhelimella. Haastattelujen kirjoitusaineistoa tuli yhteensä 16 A4 sivua. Litteroitua materiaalia oli yhteensä 4,5 tuntia. Haastattelut litteroitiin karkeasta yleiskieliseksi, sisällön ydinkysymykset nostaen esiin. (Kananen 2014, 102).

5.3 Aineistonkeruumenetelmä

Aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimaastossa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Valitsimme teemahaastattelun, jotta saisimme jokaisen haastateltavan mielipiteet kuuluviin. Aiheesta jo tiedetyn sekä tutkimuskysymystemme perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2012, 75) teemoiksi valittiin luottamus, kulttuurisensitiivisyys ja osaaminen.

Valitsimme ensimmäiseksi teemaksi luottamuksen, koska se on keskeinen edellytys työskentelylle (liite 3). Ilman luottamusta ei voi syntyä dialogia, eikä kunnioitettavaa kohtaamista asiakkaan kanssa. Luottamusteeman jaoimme kysymyksiin siitä, miten luottamusta rakennetaan, mikä luottamuksen syntymistä edistää ja estää. Kysyimme myös tunnetyöstä, koska päättelimme, että tunne-elämän vaikeudet voivat synnyttää ristiriitaisia tilanteita, jotka vaikeuttavat luottamuksen syntyä, tai rikkovat jo syntyneen luottamuksen. Luottamusosion viimeiseksi kysymykseksi valittiin samalla perusteella kysymys hankalaksi koetuista kulttuurisista erityispiirteistä. Tällaiset kulttuuriset yhteentörmäykset ja väärinymmärrykset ovat omiaan rikkomaan ihmisten välistä luottamusta.

Toinen teemamme koski kulttuurisensitiivistä työtettä. Teeman kysymyksillä halusimme selvittää, miten työntekijä itse hahmottaa ja ymmärtää käsitteen sekä miten hyödyllisenä hän sen kokee työnä kannalta. Tämä kysymys saattaisi myös tuoda esille mahdollisia haasteita työssä maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa. Samoin halusimme selvittää, miten näihin haasteisiin pyritään vastaamaan työotteilla, työorientaatiolla, ja menetelmillä.

Kysymyksillä osaamisesta pyrimme selvittämään, minkälaista sosiaalialan osaamista työntekijät tarvitsevat työskennellessään maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa, miten voisimme ammattilaisina etsiä sellaista osaamista, joka tukee kulttuurisensitiivistä työtä.

Puolistrukturoidussa haastattelussa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47—48) esitetään kaikille haastateltaville samat kysymykset samassa järjestyksessä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Puolistrukturoitu teemahaastattelu antaa mahdollisuuden monipuoliseen vuorovaikutukseen. Yksi opinnäytetyöntekijöistä haastatteli, toinen dokumentoi kirjallisesti propositiotasolla, eli karkealla yleistasonlla (Kananen 2014, 102), ja kolmas teki nauhoituksen haastattelusta. Nauhoitetta käytettiin vain tarkistusta varten, sekä mahdollisten, tarvittavien sanatarkkojen lainausten tekemiseen analysointivaiheessa. Näin hyödynsimme sitä, että opinnäytetyön tekijöitä oli kolme.

5.4 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysissä etsittiin vastauksista yhtäläisyyksiä ja eroja tiivistäen ja jäsentäen. Teemat tuotiin esille myös aineistolähtöisesti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Aineistolähtöinen sisällönanalyysi kuvaa tässä tutkimuksessa käytettävää analysointimenetelmää. Siinä pyritään luomaan aineistosta teoreettinen kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 95.) Aineistolähtöisen analyysin on-

gelmällisuus syntyy siitä, ettei sen oleteta olevan tulkinnoista ja käsitteistä vapaata havainnointia (Tuomi & Sarajärvi 2012, 96). Sisällönanalyysillä saadaan tuotettua ilmiöstä kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa johtopäätöksiä varten (Tuomi & Sarajärvi 2012, 103). Puhtaasti aineistolähtöisessä koodauksessa käytetään aineistosta nousseita ilmauksia. (Kananen 2014, 104.)

Litteroinnin avulla saatiin tarkistettua kirjoitetun aineiston oikeellisuus. Haastattelujen vastauksista poimittiin keskeisimmät asiat, jonka jälkeen ne listattiin ja pilkottiin ja järjestettiin useaan eri muotoon. Tarkoituksena oli löytää tutkimusongelman ja kysymysten kannalta olennaiset aiheet. Materiaalista etsittiin asiasanoja, yhteneväisyyksiä ja eroja. Materiaalista muodostettiin teemoittain sitaatteja eli pelkistettiin materiaalia. Pelkistuksen jälkeen materiaalista muodostettiin kokonaisuuksia, jotka lopulta yhdistettiin alaluokiksi. Alaluokat yhdistettiin ja niistä muodostettiin yläluokat ja lopulta kokoavat käsitteet eli pääluokat. Pääluokat koottiin väreittäin mitkä vastasivat tutkimuskysymyksiin yksi ja kaksi. Värien avulla saatiin selkeämpi kuva siitä, mitkä vastauksista vastasivat opinnäytetyön tutkimuskysymyksiimme 1 ja 2. Tiivistämisellä pyrittiin luomaan yksinkertaisia, kognitiivisia karttoja. Pelkistämisen ja värikoodauksen jälkeen saatiin luotua aineistosta synteesi. Viimeiseksi kokosimme kaikkien vastaukset yhteen teemojen mukaan, josta syntyi lopulliset haastattelujen tulokset.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Tutkimuksen taustatietoja

Tässä luvussa esitämme haastattelumateriaaliin perustuvat opinnäytetyömme tulokset tutkimuskysymyksittäin. Tuloksiin on nostettu haastattelumateriaalista saatuja sitaatteja, jotka ilmentävät ja tuovat esiin haastateltavien omaa ääntä.

Haastattelimme seitsemää henkilöä, josta viiden pohjakoulutus oli sosionomi, yhden psykologian kandi sekä yhden lähihoitaja. Diakonissalaitos järjestää aktiivisesti työntekijöilleen lisäkoulutusta ja siksi useimmilla haastateltavillamme oli myös monenlaista lisäosaamista. Yleisimpiä lisäkoulutuksia oli omahoitaja-, ensiapu-, sekä kiinnipito -koulutus. Haastateltaviemme ikähaarukka oli 30—48 vuotta.

6.2 Luottamus

Aito kiinnostus ja läsnäolo, vuorovaikutus ja arvostava kohtaaminen ovat haastateltavien mukaan tärkeitä, kun rakennetaan luottamusta asiakkaan kanssa. Luottamusta voidaan edistää tai estää. Haastateltavat toivat esille sen, että usein luottamuksen syntymisen esteeksi muodostuu asiakkaan aikaisemmat huonot kokemukset viranomaisista. Luottamusta voidaan kuitenkin edistää kaikissa tapauksissa, riippumatta palveluiden käyttäjien taustoista. Keskeistä on kiireettömyys ja käytettävissä oleva aika, jota tulee antaa runsaasti.

...Pääsääntöisesti puheella ja avoimuudella. Keskusteluyhteys, uskottavuutta erityisesti puhetyylillä, eleillä, ilmeillä ja ystävällisyydellä. Motiivina asiakkaan edun edistäminen, yhteistyössä. Vuorovaikutus on suurimpia asioita luottamuksen edistämisessä. (G)

...Kun asiakas aloittaa meillä niin tutustutaan ihan rauhassa, kerrotaan meidän osaston toiminnasta ja ryhmästä mihin hän on muuttanut ja tullut ja sitten kysellään asiakkaalta hänen asioitaan, rauhalliseen tahtiin, kaikkien ei ole niin helppoa kertoa heti kaikkea, eikä toki tarvitsekaan. (C)

...En ole liian tungetteleva, annan asiakkaalle tilaa. (D)

...Aika pitkälti lähdemme täällä rakentamaan arjenrutiinien kautta ja toiminaan tavallaan lasten mielestä vähän tylsänäkin aikuisena, mutta semmoisena aikuisena, joka ei lupaille liikoja. (E)

...Estää voit helposti sitä kautta, jos lähdet oikomaan tai lähdet itse rakentamaan, siinä täytyy aika tarkasti kuunnella sitä lasta ja olla

aika herkkä sen lapsen suhteen, että kun hän näyttää vihreää valoa niin otat sen askeleen eteenpäin. (E)

Luottamus-teemassa kysyimme haastateltavilta, miten tunnetyö tulee mahdolliseksi haastateltavien työssä. Kaikki vastaajat kertoivat, että tunnetyö tulee mahdolliseksi tunteiden päivittäisenä sanoittamisena ja opettamisena. Kysyimme myös, että mitkä seikat hankaloittavat tunnetyön tekemistä. Neljä vastaajaa koki, että tunnetyön tekeminen vaikeutuu, kun asiakkaan tunnekieli on eri kuin suomi. Tällä he tarkoittivat sitä, että tunteita ilmaistaan eri kulttuureissa hyvin eri tavoin. Muista vastauksista tunnetyöskentelyn haasteeksi mainittiin esimerkiksi kiire ja se, että, ei tunne asiakasta vielä kovin hyvin. Eräät haastateltavat vastasivat näin:

... Koen, että tunnetyö voi olla välillä kuormittavaa, kun joutuu olemaan koko ajan vuorovaikutustilanteessa ja tilanteet muuttuvat aika nopeastikin. Mietin välillä, onko tämä oma tunteeni vai onko tämä jonkun muun tunne. Eri kulttuureissa ilmaistaan tunteita hyvin eri tavalla. (G)

... Välillä ne omat tunteet saattaa haitata, jos ei ole tietoinen omista tunteistaan ja niiden kanssa ei jotenkin pysty käsittelemään. (D)

...No se, että jos on itsellä esimerkiksi hirveä kiire eikä ehdi oikein kuunnella tai ei ehdi pysähtyä juuri siinä hetkessä niin toki se vaikeutuu. (F)

Luottamus – teeman viimeisenä kysymyksenä pyysimme haastateltavia kertomaan joitakin kulttuurillisia erityispiirteitä, jotka he olivat kokeneet haastavaksi. Kaksi vastaajaa mainitsi aikakäsityksen erilaisuuden. Tällä he tarkoittivat sitä, että jotkut asiakkaat eivät pidä kiinni sovituista kellonajoista esimerkiksi tapaamisten suhteen, joka pahimmilleen voi aiheuttaa sen, että asiakkaan asiat eivät etene useaan viikkoon. Yksi vastaaja kertoi kokeneensa suvun voiman ja vaikutuksen toisinaan hankalana. Tällä hän tarkoitti sitä, että mikäli suvulla oli ennakkoluuloja ja asenteita lastensuojelua kohtaan, se vaikeutti nuoren tai lapsen sopeutumista lastensuojelun yksikköön. Kaksi haastateltavaamme puolestaan koki

haastavaksi eri kulttuurien, sekä niiden erojen ymmärtämisen. Kolme vastaajaa nosti esiin kysymykset, jotka ovat ristiriidassa suomalaisen kulttuurin kanssa, tällaisia olivat esimerkiksi naisen asema, kunniaväkivalta, lapsen fyysinen kurittaminen, sekä myönteisyys valehteluun. Eräät vastaajat vastasivat seuraava

...Olen törmännyt siihen, että eri kulttuureissa suhtaudutaan eri tavalla lapsen, vaikka lyömiseen kun Suomessa. Se on joissain kulttuureissa ihan ok, että lasta kuritetaan fyysisesti ja sitten täällä se ei ole sitä. Täällä täytyy käydä aina läpi se, että Suomessa lapsen fyysinen kurittaminen ei ole sallittua. (F)

... Kaikilla kulttuureilla on hyvin erilaiset erityispiirteet. Usein se kielen puuttuminen aiheuttaa ehkä suurempia haasteita ja sen takia me käytetään paljon tulkkia. Toinen mikä on niin aikakäsitys, mikä saattaa olla hyvin erilainen. Aikakäsitys sillä tavalla, että ymmärretään aikoja eri tavalla tai ajatellaan, että ne ovat joustavia. (C)

...No ihan viime aikoina mikä on tuoreimmassa muistissa niin minun entisen omahoidettavan kanssa ihan tasa-arvo kysymykset. (E)

6.3 Katsomus- ja kulttuurisensitiivisyys

Opinnäytetyömme perustuu katsomus- ja kulttuurisensitiivisen työotteen merkityksen ja sen hyödyntämisen tutkimiseen lastensuojelun intensiivi- ja jälkihoitossa. Tästä johtuen päätimme valita katsomus- ja kulttuurisensitiivisyyden työmme toiseksi pääteemaksi. Halusimme tietää, miten työntekijät määrittelevät käsitteet, ja miten he kokevat hyödyntävänsä kulttuurisensitiivistä työtettä omassa työssään.

Teeman aloitimme kysymällä, miten haastateltavamme määrittelisivät katsomus- ja kulttuurisensitiivisyyden. Neljässä vastauksessa käytettiin sanaa yksilöllinen. Tällä tarkoitettiin sitä, että asiakas kohdataan aina omana itsenään, riippumatta etnisestä taustasta, uskonnosta, tai sukupuolesta. Kaksi vastaaja koki, että katsomus- ja kulttuurisensitiivisyys ovat kulttuurin huomioivaa kohtaamista.

...Se on ennen kaikkea kykyä ja halua ymmärtää eri kulttuurista tulevia ihmisiä. (F)

...Sä osaat ottaa huomioon siinä omassa työssä ja kohtaamisessa sen toisen ihmisen katsomuksen ja kulttuurin. (C)

...Kulttuurisensitiivisyydestä minä ajattelen, että meidän kaikki nuoret ja asiakkaat on yksilöitä. (D)

Kysyimme myös, mikä kyseisessä työotteessa on heidän työnsä kannalta hyödyllisintä. Kaksi vastaajaa olivat sitä mieltä, että asiakkaan kulttuurista tulee olla ainakin perustiedot hallussa. Kahden vastaajan vastauksessa oli sana kunnioitus. Tällä tarkoitettiin sekä henkilökohtaista tasoa että kulttuuria kunnioittavaa työtapaa. Muista vastauksista esille nousi esimerkiksi joustavuus ja yhteistyö perheen kanssa.

...Aina muistaa se, että siinä missä kunnioitat toisen kulttuuria, on lupa kunnioittaa myös omaa kulttuuria eikä sitä tarvitse väheksyä, ne ovat yhtä arvokkaita. (F)

...Koen, että palvelumme pystyy joustamaan näiden asiakkaiden kanssa todella paljon. Aika useat asiakkaat ovat kertoneet, että he kokevat, että heidät kohdataan täällä meillä. Se on meillä hyödyllisintä ja, että meillä on mahdollisuus tulkkiin. Se on mielestäni aika isossa roolissa. (G)

...Siitä on aina hyötyä, että sinä vähän tunnet sen toisen ihmisen kulttuuria tai uskontoa ja sitä kautta pystyt ottamaan paremmin huomioon asioita. (D)

...Kohdataan yksilöinä ja kunnioitetaan. (C)

Teeman viimeisessä kysymyksessä pyysimme haastateltavia kertomaan minkälaiset työotteet, työorientaatiot tai menetelmät he kokivat parhaiten tukevan heidän työskentelyään. Neljä vastaajaa koki, että avoimuus työnteossa tukee heidän työtään parhaiten. Yksi vastaaja nosti esille vuorovaikutuksen ja dialogisuuden merkityksen. Muissa vastauksissa koettiin hyödyllisimpänä käyttää esimerkiksi

apuvälineitä, kuten kuvia, taidemenetelmiä ja sukupuu-työskentelyä. Vastauksista tuli esille myös selkokielen käytön ja tulkin hyödyntämisen merkitys.

...Tietysti se, että monissa kulttuureissahan perheen asema on tosi tärkeä ja keskeinen ja esimerkiksi eri sukupuu työskentelyn kautta voi käydä sitä perheen historiaa. (F)

...No ehkä tärkeimpänä on yhteistyö tässä hoidossa muutenkin, niin kaikkiin parhaimpiin lopputuloksiin päästään, kun vanhempien kanssa sujuu vuorovaikutus. (E)

6.4 Koulutus ja kompetenssi

Kolmanneksi teemaksi valikoitui koulutus ja kompetenssi. Tämä siksi, että koimme työmme kannalta oleelliseksi tuoda näkyväksi sen, millaista osaamista työntekijöillä intensiivi- ja jälkihoidossa jo on, ja mitä osaamista he työssään erityisesti tarvitsevat. Halusimme myös kartoittaa, millaisesta lisäkoulutuksesta työntekijät kokisivat hyötyvänsä työssään.

Kysyimme haastateltavilta, minkälaista osaamista he eniten tarvitsevat maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa. Jokaisesta vastauksesta nousi hieman eri asiat esille. Vastaukseksi saimme esimerkiksi kulttuurituntemusta, kohtaamistaitoja, ymmärrystä perheiden vastoinkäymisistä sekä maahanmuuttoprosessin ymmärtämystä.

... Varmasti se, että olemalla rauhallinen ja kuunteleva. Tietysti kielitaito on suuressa roolissa ja tulkin käyttö. Minä uskon, että sanaton viestintä maahanmuuttajien kanssa on ihan valtavassa roolissa ja sanattoman viestin ymmärrys. (G)

...Itse olen sosionomi taustalla pärjännyt aika hyvin, vaikka tuntui välillä koulussa, että ei siellä paljon kerrottu, että asiat tehdään näin. Kun käydään sitä laajempaa, että miten kohtaat ihmisen ja näin niin ne ovat minun mielestäni ainakin sosionomikoulutuksessa tosi hyvin. Paljon tuotiin ainakin pari vuotta sitten kun itse valmistuin niin nimenomaan kohtaamista esille. (A)

...Kommunikaatiotaidot, empatiakyky, se, että sinä osaat lukea, ei minun tarvitse tietää kaikkea erilaisista kulttuureista. Niitä on niin tuhansia, miljoonia erilaisia kulttuureja. Se, että minä osaan lukea, ymmärtää, olen herkkä ja osaan kysyä. Se, että olen sen ihmisen kanssa, on se tärkein. Ne ovat vähän sellaisia taitoja, mitä ei koulussa pysty opiskelemaan, sinulla joko on ne tai sitten sinulla ei ole. (B)

Kysyimme työntekijöiltä, mikä lisäkoulutus tukisi heidän työtään parhaiten. Neljä haastateltavaa vastasi, että kulttuuritietämystä olisi tärkeää päivittää ja saada lisää. Kaksi vastaajaa näistä neljästä koki, että myös uskonnoista olisi hyvä saada enemmän tuntemusta. Yksi toivoi kulttuuritietämyksen lisäksi saavansa lisäkoulutusta pakolaisuudesta, traumaista ja kidutuksesta. Yksi vastaaja ei puolestaan kokenut tarvitsevänsä lisäkoulutusta vaan tunsu saavansa tarvittavan tuen erityistyöntekijöitä konsultoimalla. Muissa vastauksissa toivottiin omahoitajakoulutusta sekä tulkkia, joka kertoisi vanhemmille lastensuojelusta, palvelujärjestelmästä sekä asioista, joita ei heidän kielessään tunneta.

Lopuksi kysyimme, mitä muuta haastateltava haluavat aiheesta kertoa. Kaksi vastaajista ei kokenut, että heillä olisi ollut muuta kerrottavaa. Muilta haastateltavilta tuli seuraavia ajatuksia:

...Usein puhutaan maahanmuuttajista yhtenä ryhmänä, mutta sen ryhmän sisällä on hyvin monenlaista variaatiota. Ja sitten myös tämä, että nyt meillä on jonkin verran pakolaisina tulleita ja he ovat todella varautuneita. Ja heillä on tosi paljon epäilyksiä viranomaisia kohtaan. (G)

...Jotenki ehkä se, että meillä täällä ei ole semmoisia kulttuurien yhteentörmäyksiä ainakaan niin paljon. Siitä huolimatta, että nuoret ovat ja nuoret pojat varsinkin, mutta myös tytöt eli kaikki sukupuolet ovat hyvin kulttuuri ylpeitä, mikä musta on ihanaa. (A)

... Minä olen itse aika paljon kamppailut erilaisten asioiden kanssa, kun olen ulkomaalaisena Suomessa. Se voi olla joitakin hyvin pieniä eroja ja ihmiset tulkitsevat sinut väärin. (B)

...Monet perheet ovat siitä hyvin tyytyväisiä ja yllättyneitä, miten paljon he voivat saada tukea täällä, mutta joidenkin kohdalla se

avun saaminen voi kaatua siihen, että kun omassa maassa ei ole voinut luottaa viranomaisiin niin täälläkin on vaikea uskoa, että viranomaiset toimisivat rehellisesti. (F)

...Pitäisi meidän ehkä enemmän ottaa huomioon, kun maahanmuuttajia on paljon lastensuojelussa. (E)

7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTA

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Arvomme tutkimuksen tekijöinä pohjaa vahvasti ihmis- ja lapsenoikeuksiin. Jokaisella ihmisellä on oikeus turvalliseen, syrjintävapaaseen ja hyvään elämään. Aikuisen tehtävänä on turvata näiden oikeuksien toteutuminen lapsen elämässä. Kun aikuiset lapsen elämässä epäonnistuvat tässä tehtävässä, on viranomaisen tehtävä varmistaa, että lapsen oikeudet toteutuvat. Näiden oikeuksien lisäksi lapsella on oikeus saada kasvamisensa edellyttämä tuki ja kasvatusta, sekä oikeus huolenpitoon ja osallisuuteen. Opiskelijoina haluamme tällä työllä edistää näiden oikeuksien toteutumisessa. Lastensuojelussa usein käy niin, että lapsen etu ja aikuisen etu ovat ristiriidassa. Tällöin työntekemisen mallit, työntekijöiden ammatitaito ja lapsen oikeuksia edistävät rakenteet lastensuojelussa tulevat näkyviksi. Lapsen edun on toteuduttava myös silloin, kun lapsen lähimmät aikuiset eivät sitä tunnista ja pysty toteuttamaan. Työ tällaisessa ristipaineessa vaatii työntekijältä hienotunteisuutta, mutta sitäkin vahvempaa ammatillisuutta.

Opinnäytetyössä on käytetty opinnoissa oppimaamme lähdekriittisyyttä. Tässä opinnäytetyössä eettisyys on otettu huomioon työn joka vaiheessa, kuten tiedonkeruussa, tiedonkäsittelyssä, kysymystenasettelussa, sekä tulosten käsittelyssä.

Tutkimuksessa otimme huomioon tiedeyhteisön toimintatavat, joita ovat rehellisyys, huolellisuus, tarkkuus tutkimustyössä ja sen dokumentoinnissa sekä esittämisessä ja tulosten arvioinnissa. Olemme koko opinnäytetyön prosessin ajan ottaneet huomioon muiden tutkijoiden työt ja kunnioittaen sekä arvostaen viitanneet heidän alkuperäisiin kirjoituksiinsa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta i.a). Opinnäytetyö toteutettiin Diakin eettisiä ohjeita noudattaen. Ennen haastattelua haimme haastatteluluvan Diakonissalaitoksen eettiseltä toimikunnalta, ja hyväksytimme kysymykset opinnäytetyömme tilaajalla. Haastattelut tehtiin ja säilytettiin luottamuksellisina. Haastatteluaineistot säilytettiin opinnäytetyön tekijän hallussa, ne olivat salaisia, ja ne tuhottiin asianmukaisesti opinnäytetyöprosessin jälkeen.

Tieteen etiikkaan kuuluu kysymys siitä, millaista on hyvä tutkimus. Kysymyksessä pohditaan, mitkä ovat tutkimustyön sisäisiä normeja. Tällainen normi on esimerkiksi se, että tutkijan tulee käyttää tieteellisiä menetelmiä tutkimuksessaan. (Haaparanta & Niiniluoto 2016, 154.) Tieteelliset menettelytavat ovat yksi tärkeimmistä asioista mietittäessä tutkimuksen luotettavuutta ja uskottavuutta. Tieteelliset tiedot, taidot ja hyvät toimintatavat ovat tärkeimpiä edellytyksiä eettisesti kestäväälle tutkimukselle. Tutkimusetiikan pitää kulkea mukana koko tutkimusprosessin ajan. (Kuula 2011, 34—36.)

Tutkimuksen luotettavuuskysymykset on otettava huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuusmittarit ovat reliabiliteetti, eli tulosten pysyvyys, sekä validiteetti, eli oikeiden asioiden mittaaminen ja analyysin teko oikein. (Kananen 2014, 146—147.) Luotettavuustarkastelun edellytys on riittävä dokumentaatio, sekä valintojen ja ratkaisujen perustelu. Yksi keino varmistaa luotettavuutta on vahvistaminen, joka voidaan tehdä niin, että haastateltavat lukevat tutkimustuloksen ja tulkinnat ennen julkaisua. (Kananen 2014, 151.) Vahvistamista analyysivaiheessa voidaan suorittaa myös muiden tietolähteiden, havainnoinnin, kirjallisten tietolähteiden, kyselyiden, teemahaastattelujen ja tallenteiden avulla. Näillä evidensseillä eli todistusaineistolla, voidaan vahvistaa esitettyjä väitteitä. (Kananen 2014, 152.) Pidämme tuottamaamme tietoa luotettavana ja se vahvistaa aiempia tutkimustuloksia aiheesta.

Koska tutkimme vain lastensuojeluyksikköä, ja sen työtä, voimme analyysissä tehdä johtopäätöksiä vain siitä, mitä työ on erityisesti intensiivihoidossa ja jälkihuollossa. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa ei säätele määrä vaan sen laatu (Vilka 2005, 127.) Lastensuojelua yleisemmin koskeviin johtopäätöksiin ja laajempaan, yleispätevään analysointiin ei voida päätyä tämän aineiston pohjalta. Voimme sen sijaan tehdä havaintoja siitä, mitä eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa työskentely voi olla, ja miten sen työntekijät itse kokevat. Vaikka emme tuota laajoja yleistyksiä analyysistä ja johtopäätöksistä, voimme silti tuoda esille tutkittavasta ilmiöstä jotain merkittävää (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Nyky-yhteiskunnassa sosiaalialan ammattilaisilta edellytetään ammatillista osaamista, alan koulutusta, jatkuvaa koulutuksen päivytystä ja eettistä osaamista. Ammattieettisyys kehittyy kokemuksen ja työnteon myötä ja se kasvaa yhteistyön ja työyhteisön avulla. Ammattihenkilöstön tulee kunnioittaa asiakkaitaan, puolustaa asiakkaan ihmisoikeuksia ja ihmisarvoa sekä toimia asiakaslähtöisesti. Saman aikaisesti sosiaalialan ammattilaisen on kriittisesti kyseenalaistettava omaa toimintaansa ja päätöksentekoaan. Tämän takia sosiaaliala eroaa ratkaisevasti muista ammateista (Heikkinen, A. 2017, 3). Ammattietiikan lähtökohtana ja eettisyyden keskeisinä periaatteina voidaan pitää ihmisarvoa, ihmisoikeuksia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Ammattietiikalla edistämme hyvän elämäntoteutumista. Näihin kaikkiin edellä mainittuihin seikkoihin sosiaalialan ammattilaisen työ pohjautuu ja se on osana ammatillisuutta. (Heikkinen, A. 2017, 7.)

Sosiaalihuoltolaissa (L 1301/2014) sanotaan, että asiakkaan etua arvioitaessa on otettava huomioon miten erilaiset toimintatavat ja ratkaisut turvaavat parhaiten asiakkaan itsenäisen suoriutumisen, ja joka vahvistaisi asiakkaan omatoimisuutta, perhe ja ihmissuhteita. Asiakkaalla on oltava mahdollisuus osallistumiseen ja asiakkaan vaikuttamismahdollisuudet hänen asioihinsa on turvattava. Yksilöllisten tekijöiden lisäksi on huomioitava asiakkaan elinpiiri ja yritettävä tunnistaa sen vaikutukset asiakkaaseen. (Heikkinen, A. 2017, 18.) Sosiaalialan ammattilaisen velvollisuutena on estää asiakkaiden syrjintää ja pyrkiä harjoittamaan positiivista diskriminaatiota, jotta kaikilla olisi saman tasoiset oikeudet verrattuna valtaväestöön. Positiivista diskriminaatiota tulisi käyttää alueilla, joissa on muita

enemmän köyhyyttä, lastensuojelutarvetta tai kouluvaikeuksia. (Heikkinen, A. 2017, 20—21.)

Eettisyydessä on tärkeää, että työntekijä saa luotua luottamuksellisen suhteen asiakkaan kanssa ja kommunikointi on vastavuoroista sekä toista kunnioittavaa. Työtä on hyvä arvioida eettisistä näkökulmista. Työskentelyn on hyvä olla kokonaisvaltaista, ja joka tukee asiakasta. Hyvään sosiaalialan työskentelyyn kuuluu riskienarviointia ja asiakkaan oikeuksien kunnioittamista. Työntekijän ammattitaitoihin lukeutuu muun muassa: sosiaaliset taidot, empaattisuus, joustavuus, selkeys, riippumattomuus, luovuus ja eettinen rohkeus. (Heikkinen, A. 2017, 31—32.)

Tutkimusta tehdessä havaitsimme tutkimuseettisen ongelman, joka syntyi meistä riippumattomista syistä. Yhteistyökumppanimme käsitteli kanssamme intensiivihoidon yksikköä, mutta haastatteluja aloittaessamme kävikin ilmi, että osa työntekijöistä ei ollut intensiivihoidon, vaan jälkihoidon yksikön työntekijöitä. Koska tutkimuskysymysemme eivät erityisesti koskeneet juuri intensiivihoidon yksikköä, vaan perhetyötä lastensuojelulaitoksessa yleensä, ei tämä seikka vaikeuttanut tulosten ja johtopäätösten tekemistä.

7.2 Johtopäätöksiä

Läsnä olemisen taito, kiireettömyys ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä edellytyksiä työn mahdollistumiselle lastensuojelun työntekijöiden kokemuksen mukaan. Kunnioittava asenne ja käytös koettiin tärkeimmäksi luottamuksen edellytykseksi maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävässä työssä. Luottamuksen syntyä estävät asiakkaan mahdolliset aiemmat kielteiset kokemukset ja ennakkoluulot, mutta myös työntekijän negatiivinen käytös tai asenne. Vanhempien ennakkoluulot saattoivat toimia työskentelyn esteenä. Heidän kanssaan koettiin tär-

keäksi löytää ”yhteinen sävel”. Tämä haastateltavan esiin nostama metafora kuvaa tilannetta erityisen hyvin, koska vuorovaikutus perustuu myös muihin kommunikaation keinoihin, kuin vain yhteiseen, puhuttuun, kieleen. Sanaton viestintä, kehon kieli ja tunteiden ilmaiseminen ovat yleismaailmallisempia, kuin kansalliset kielet. Erilaisten, tunteiden sanatonta ilmaisua tukevien terapiapalvelujen saatavuus tulisi turvata koko lastensuojelun kentällä, ei vain Diakonissalaitoksella. Tällä hetkellä esim. musiikkiterapian arvostus, saatavuus ja hyödyntäminen ovat liian vähäistä tarpeeseen nähden.

Lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten ja nuorten suurin psyyken vaurio niin psykologisen kehityksen kuin traumaattisuudenkin osalta on usein nimenomaan tunteiden alueella. Lapset tarvitsevat korjaavia kokemuksia voidakseen oppia tunnistamaan ja ilmaisemaan omia tunteitaan. Yhteisen kielen puute on monesti suuri haaste tunnetyössä, sekä oman äidinkielen tunnekielen kehittymättömyys. Silloin vaihtoetoiset tunneilmaisun muodot, kuten kuvataide ja musiikki tulevat apuun. Kuvien ja sävelten kautta voi tunteita purkaa sanattomastikin. Tähän Diakonissalaitoksella onkin reagoitu ja lapsille ja nuorille on tarjolla taideterapeuttista työskentelyä.

Tunnetyö koettiin keskeiseksi työssä. Tunnetyö vaatii tunnetaitoja, joita ovat tunteiden sanottaminen, tunteiden sekä kehollinen että verbaalinen tunnistaminen, sekä omien tunteiden reflektoinnin osaaminen. Vastatunteiden analysointi työn ohjauksessa on työntekijän tärkeimpiä työvälineitä. Lasten traumaperäiset häiriöt tunne-elämässä vaativat moniammatillista yhteistyötä, jonka keskiössä on tunnetyö. Diakonissalaitoksen intensiivihoidon malli vastaa tähän tarpeeseen, ja työntekijät ovat hyvin tietoisia tunnetyön merkityksestä.

Aikakäsitykset myös nostettiin esille kulttuurieroina. Suomalaisessa tapakulttuurissa ollaan luterilaisen täsmällisiä, ja ajankäyttöä pyritään koko ajan tehostamaan. Kuitenkin intensiivihoidon asiakkaat tarvitsevat aikaa ja kiireettömyyttä, ja työntekijät tunnistavat nämä tarpeet ja pyrkivät vastaamaan niihin. Intensiivihoidon malli, joka on jaettu useaan, pitkään eri vaiheeseen, tukee sitä ajatusta, että asiakkaan tilanteen selvittämiseksi, asiakassuunnitelman tekemiseksi, ja itse hoitojaksolle, sekä jälkihoidolle, annetaan aikaa. ”Downshiftaaminen”, uusi muoti-

ilmiö ajankäytön hidastamisesta, olisi tarpeellinen myös erityisesti ihmisten syviin tarpeisiin vastaavissa palveluissa. Joissakin asioissa prosessin vaatima aika on erittäin tärkeä osa sen onnistumista, ja lastensuojelun intensiivihoidossa, jos missä, se on nostettava esille. Diakonissalaitoksen pitkäjänteisessä intensiivihoidon mallissa ajan tarve on huomioitu.

Erytishaasteita maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa syntyy kulttuurieroista, joita voivat olla esimerkiksi: naisen ja miehen tasa-arvoon liittyvät kysymykset, lasten kurittaminen ja kunniaväkivalta. Suomessa naisen tasa-arvo on maailman pisimmille kehittyneitä, ja siinä missä me olemme tottuneita naisen asemaan ja jopa auktoriteettiin, tätä helposti kyseenalaistetaan naisvaltaisella sosiaali- ja terveysalalla. Kasvatustavat Suomessakin ovat muuttuneet vasta viimeisten vuosikymmenten aikana, ja lainsäädäntö ei enää salli lasten fyysistä kurittamista osana lasten kasvattamista. Tässäkin voivat muualta tulleilla tavat olla vielä toiset, ja lasten kurittaminen osana kasvatusta saattaa olla tavallista. Kunniaväkivalta on perheiden maineeseen liittyvää kulttuuria, jossa miehet hallitsevat naisia ja erityisesti heidän seksuaalisuuttaan väkivallalla ja sen uhalla. Joissakin kulttuureissa on miehen, esimerkiksi veljen tehtävä tappaa sisar, joka kyseenalaistaa suvun maineen kyseenalaisella seurustelulla kunniaväkivallan kohteena voi myös joissain tapauksissa olla mies. Naisen asema on edelleen heikko suurimmassa osassa maailmaa, ja epätasa-arvoa perustellaan usein uskonnolla ja uskomuksilla. Viranomaisen toiminta on tässä suhteessa katsomusneutraalia, ja kulttuurin ymmärtämiseen opastava ohjaus on aloitettava Suomen lainsäädännöstä, joka ei salli syrjimistä.

Kunniaväkivallan uhrien ja tekijöiden kanssa toimimisessa luottamuksellinen ja arvostava asiakassuhde mahdollistaa myös haitallisten perinteiden kyseenalaistamisen (Castaneda ym. 2018, 101). Kunniaan liittyvän käytöksen taakse kätkeytyy voimakas häpeä olisi hyvä, jos jokainen saisi mahdollisuuden käsitellä kätkeytyjä tunteita. Samaan aikaan, kun tyttöjen ja naisten asemaa tulee vahvistaa, pitää myös miehille tarjota uudenlainen malli hyväksyä naisen emansipaatiota. On kiinnitettävä huomiota siihen, ettei kunniaan liittyvä väkivalta ole suomalaisellekaan kulttuurille vierasta, vaan esimerkiksi laajennetut itsemurhat ja perhesurmat

liittyvät usein kunnianmenettämisen häpeään, josta seuraa äärimmäisen hirveä väkivallan teko.

Kulttuurisensitiivisyys määriteltiin PALOMA-käsikirjassa kunnioittavana vuorovai-
kutuksena ja arvostavana kohtaamisena (Castadena ym. 2018, 113), jotka ovat
luottamuksen perusteita, ja sitä kautta koko työskentelyn onnistumisen edellytyk-
set. Haastattelemiemme työntekijöiden kokemusten mukaan kulttuurisensitiivi-
syys ei vaadi kulttuurin perinpohjaista tuntemista, vaan sen tunteminen etukäteen
voi synnyttää jopa vääriä ennakkoluuloja. Kuitenkin perustiedot koettiin tärkeiksi
kulttuurintuntemisen kannalta. Kulttuurisia eroja perheissä voi olla suuriakin,
vaikka sinänsä perheet olisivat jonkinlaisessa yhteisessä uskonnollisessa tai et-
nisessä viitekehityksessä. Osa työntekijöistä kaipasi lisää tietoa maahanmuutto-
prosessista, erilaisista kulttuureista ja uskonnoista, sekä traumaista ja kidutuk-
sesta ja niiden kanssa työskentelemisestä.

Tulkin käyttö, yhteisen kielen ja ymmärryksen löytyminen ovat avainasemassa
työskentelyssä. Lastensuojelutyössä maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa
tuleekin eteen tilanteita, joissa perheen aikuisilla ei ole ymmärrystä siitä, mitä on
lastensuojelu, tai mitä ovat lakisääteiset lastensuojelun palvelut. Lapset ja nuoret
ovat ennakkoluulottomampia, kuin aikuiset, koska toisaalta nuoruuteen kuuluu
ehkä lähtökohtaisesti tietynlaista kykyä joustavuuteen, ja toisaalta maahanmuut-
tajataustaiset lapset ja nuoret oppivat hyvin nopeasti luovimaan kahden kulttuurin
välissä. Nuoret toimivat kulttuuritulkkeina vanhemmilleen ja työntekijöille ja ker-
toivat mielellään omasta kulttuuristaan. Kulttuurintulkkaamiseen työntekijät kai-
pasivat lisää osaamista sekä itselle, organisaatioon että asiointitulkeille. Tulkit
joutuvat tulkkaamaan myös kulttuuria ja käsitteitä, eivät vain kieltä. Joistakin kie-
listä puuttuu kokonaan lastensuojelulle tyypilliset käsitteet.

Kulttuurisensitiivisyys on yksilöllistä kohtaamista, dialogisuutta ja lapsen tarpei-
den huomioimista, sekä avoimuutta. Kulttinen ja Isojärvi (2013, 87) ohjaavat
myös työntekijää avoimuuteen ja uteliasuuteen. Kysymällä selviää moni asia ja
kaikista asioista voidaan puhua, kuten elämäkatsomuksesta. Elämäkatsomuk-
sen yksilöllisen taustan voi ottaa huomioon, vaikkei uskonnollista työtä erikseen

tehdäkään. Näin työssä toteutuu lapsen ja perheen uskonnonvapaus sekä vapaus syrjinnästä.

7.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyö on ollut kärsivällisyyttä ja laajojen kokonaisuuksien hahmottamista vaativaa työtä. Näitä taitoja vaaditaan missä tahansa työelämässä. Nopean reagoinnin ja hektisen elämäntavan keskellä tarvitsemme visionääristä ja tulevaisuuteen suuntaavaa työtettä. Roomaa ei rakenneta päivässä, eikä sosiaalialalla tuloksia ole heti nähtävissä. Sosiaalialalla, erityisesti lastensuojelussa, työn tuloksia ei välttämättä itse näe, koska ne ulottuvat yksilön elämässä lapsuudesta kauas aikuisuuteen. Jos järjestelmä ei mahdollista yhteydenpitoa asiakkaaseen vielä lastensuojeluprosessin jälkeen jopa vuosien ajan, ei voida olettaa, että tulokset tulisivat koskaan työntekijän tietoon. Silloin on erittäin tärkeää, että työmenetelmät, -otteet ja -käytännöt perustuvat pitkäjänteisesti kehitetyn tutkimustiedon tuottamiin tuloksiin. Tutkimustulosten pohjalta on osattava tehdä asiakaslähteitä, yksilöllistä työtä. Lastensuojelutyössä on tärkeää opiskella lastensuojelutyön tutkimuksen historian jatkumoa, jotta voisimme ymmärtää nykypäivän käytänteet ja viranomaisten kehittämistyön tavoitteet.

Dialogisesta ajattelutavasta lähtevät jatkumot ovat nähtävissä tämän päivän työelämässä ihmisten kohtaamisen arvostamisena, yksilöllisyyden huomioonottamisena ja prosessin arvostamisena. Työssä ei lähestytä vaikeuksissa olevia perheitä auktoriteettina, joka kertoo, miten heidän tulisi elää elämäänsä, vaan kuunnellen ja ohjaten heitä ymmärtämään, että heillä itsellään on ratkaisun avaimet. Voimavarojen löytyminen ja vahvistaminen ovat keskeinen osa perheen kanssa tehtävää työtä sekä lastensuojelussa, että muualla sosiaalialalla. Omien voimavarojen löytyminen ja niiden hyödyntämisen oppiminen ovat olleet sekä keskeinen osa opinnäytetyön prosessia, että koko opintoja Diakissa. Toinen tärkeä ja keskeinen oppimisprosessi on tapahtunut dialogisen prosessin havaitsemisena

ryhmätöissä, jonkalainen opinnäytetyöprosessimmekin oli. Yhteistyössä on oikeasti voimaa, viisaat päät on hyvä lyödä yhteen, ja olemme olleet yhdessä enemmän, kuin osiemme summa.

Osaamisemme pohja lastensuojelun kentällä on syventynyt prosessin myötä. Hahmotamme lastensuojelussa olevan lapsen polun ennaltaehkäisevistä palveluista aina intensiiviseen laitoshoitoon. Ymmärrämme, miten lasten tilanteen monimutkaisuus vaatii sekä moniammatillisen, refleктоivan työotteen, että yksilöllisen hoitopolun ja perheen asiakassuunnitelman. Reflektionin merkitys oman tunne-elämän käsittelyssä työvälineenä on syventynyt. Refleктоiva työote ja oman tunne-elämän käsittely on elämänmittainen matka, eikä kukaan koskaan tule siinä valmiiksi. On tärkeää säilyttää nöyryys, koska tunne-elämää tarkasteltaessa on väistämätöntä kohdata myös oma haavoittuvuus ja inhimillisyys yhä uudelleen ja uudelleen. Olemme saaneet käsityksen siitä, mitä kulttuurisensitiivinen työote merkitsee käytännössä. Työmme antaa valmiuksia kohdata maahanmuuttajataustaisia lapsia ja perheitä, ja käydä katsomusdialogia osana kulttuurisensitiivistä työtettä.

Kulttuurisensitiivistä työtettä voi opiskella koko elämänsä ajan. Jokaisen ihmisen yksilöllisen tarinan kohtaaminen tuo joka kerta uuden kokemuksen. Tämä kokemus dialogisen periaatteen muuttaa ihmistä. Työtettä voi opiskella myös lukemalla eri kulttuureista, uskonnoista, kansallisuuksista ja ihmiskohtaloista. Kun menemme syvälle ihmisen sisimpään, löydämme sieltä aina yhdistäviä asioita, ja murramme ennakkoluulojen muureja tutustumalla uusiin ihmisiin. Itsensä kehittäminen myös historiaa lukemalla syventää käsitystä kulttuureista ja kulttuurihistoriasta.

Katsomussensitiivinen työ on osa kulttuurisensitiivistä työtä myös seurakunnissa. Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon työ on muuttunut toisen maailmansodan jälkeen niin, että lähetystyön rinnalle muodostui uusi käsite, kansainvälinen diakonia. Tarvittiin selvennystä siihen, mikä lähetystyössä on lähetyskäskyn (Matt. 28:19-20) mukaista toimintaa, mikä diakoniaa, eli auttamistyötä. Sekä kansainvälisessä työssä että kotimaassa havaittiin, ettei auttamistyölle asetettuja rajoja voitu pitää enää eettisenä; auttamistyö ja lähetystyö oli siis erotettava toisistaan

(Malkavaara 2000, 259). Diakoniakasvatukseen sisältyi nyt uudella tavalla käsitteet tasa-arvosta, syrjimyksen ehkäisystä ja katsomussensitiivisyydestä.

Diakonin työssä tänä päivänä tehdään erityisdiakoniaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten kanssa, jotka Suomessa tänä päivänä ovat niin sanottu paperittomat ihmiset. He jäävät yhteiskunnan auttavien järjestelmien ulkopuolelle. Erityisdiakoniaa tehdään myös syrjäytyneiden parissa, narkomaanien, asunnottomien, ja muutoin heikossa asemassa olevien kanssa. Erityisdiakonian kehittyminen on ollut osin yhteiskunnan tukien heikentymisen takia syntyneitä toimintaa, osin vastaamaan tarpeeseen, jossa ollaan näiden järjestelmien ulkopuolella. Kirkon tehtävä auttavana järjestönä herättää ristiriitaisia ajatuksia siitä, mikä on kirkon perustehtävä, ja miksi yhteiskunnan järjestelmät eivät riitä kaikkien auttamiseen. Erityisdiakoniassa ei kysytä uskontokuntaa, eikä katsomusta, ei ihonväriä eikä kansalaisuutta.

Perusseurakunnan diakoniatyössäkään ei aina kysytä kirkon jäsenyyttä. Köyhyys, joka koskettaa myös yhä useammin niin sanottuja kanta-suomalaisia, kuin työssäkäyviäkin ihmisiä, myös lapsiperheitä, näkyy erityisesti ruoka-apun, ja muiden avustuksen työmuotojen kehittymisenä ja laajenemisena. Ruoka-apua on viime aikoina julkisessa keskustelussa ryöpytetty. On esitetty, että jos ruoka-apu suoritetaan jonotussysteemillä, ruokailun ohessa, ja ruokajonot poistuisivat, niin kuin Vantaalla on poistunut Yhteisen pöydän järjestelmän myötä, köyhät ”siivotaisiin näkyvistä”. Toisaalta on myös huhuttu ruoka-apun vastikkeellisuudesta, jossa ruoka-apuun oikeuttavan kupongin saisi sosiaalitoimistosta tai diakonilta. Kumpikaan kritiikeistä ei osu maaliin, sillä kehittämistyön tavoitteena on saada apu mahdollisimman monelle mahdollisimman inhimillisellä tavalla. Ruokajonoja on pidetty nöyryyttävinä ja alentavina, mutta sitten, kun systeemi haluttaisiin muuttaa, siihen tulee vastareaktio. Onko meillä kuitenkin tarve nähdä ihmisten kärsimys, jotta saisimme pontta poliittiseen keskusteluun? Diakonina voi ja pitää tähän keskusteluun osallistua, mutta aina ihmisen kärsimyksen lieventäminen poliittisia agendoja tärkeämpänä.

Diakoniakasvatus on tullut myös osaksi rippikoulutyötä, jossa diakoni vastaa kansainvälisyys – ja yhteisvastuukasvatuksesta. Kirkon nuorisotyö aukeaa myös

maailmalle erityisesti katsomusdialogiin haastavassa koulutyössä. Seurakunnan nuorisotyöntekijät ovat eturintamassa luomaan uusia työmuotoja, jossa kristillisten arvojen esille tuominen ja kasvattaminen välittyvät katsomussensitiivisesti. Esimerkkejä tällaisista työmuodoista ovat kirkon erityisnuorisotyö ja koulun väli-tuntipäivystys. Näissä työmuodoissa nuorisotyö on myös diakonista.

Perinteisessä, kokoavassa nuorisotyössä astutaan myös uuteen aikaan, ja uudet työmuodot avaavat rajoja myös asenteellisessa merkityksessä. Nuorten yhteisöjen vahvistamiseen tähtäävä työ näkyy mediassa ja somessa. Vahvan, kristillisen identiteetin voi omaksua niin, ettei yhteisöstä ja identiteetistä muodostu eksklusiivista ja se voi tapahtua vain tasa-arvoa ja uskonnonvapautta kunnioittavalla kasvatuksella. Se usko, jota kirkko opettaa, ei voi tarkoittaa toisuskovien halveksimista eikä tuomitsemista. Tällaisen kirkon on jo syytä kaivautua historian hämärään hautaan.

7.4 Kehittämisideoita tulevaisuudessa

Tutkimusprosessina tämä oli meille kaikille ensimmäinen, ja opimme tehdesämme virheistämme. Monta kertaa jouduimme etsimään tietoa siitä, mitä oikeastaan on tieteellinen tutkimus, ja miten sitä tehdään. Yksi tutkimukseen liittyvä ongelma oli, että taustatietokysymyksemme jäivät haastateltaville hivenen epäselviksi. Emme olleet kysymyksillä eritelleet tarpeeksi selvästi, kysymmekö koulutusta vai ammattia. Selkeämpi vastaus olisi tullut haastateltavilta, jos olisimme selkeästi kysyneet erikseen sekä peruskoulutuksen, että ammattinimekkeen, millä tällä hetkellä organisaatiossa toimii. Nyt vastaajat eivät tieneet, kumpaa itse asiassa kysytään, ja vastaukseksi osa vastasi koulutuksen, osa ammatin. Taustatietoja tästä tutkimuksesta ei siis voi analyysissä käyttää, eikä jatkossa-kaan hyödyntää niiden antamia tietoja ammatin ja peruskoulutuksen osalta.

Kun lastensuojelua on yhdessä lähdetty kehittämään niin ammattilaisten, kuin lastensuojelun hallinnon ja hallituksenkin toimesta, tavoitteena on ollut saada painopistettä peruspalveluihin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin. Näiden palvelujen

toimivuuden ymmärtäminen lähtee vain niiden lasten ja nuorten kuuntelusta, jotka ovat joutuneet lastensuojelun palveluihin. Heidän kanssaan työskentelevät aikuiset näkevät, mitkä seikat lapsen elämässä ovat johtaneet laitoshoitoon. Heillä on ymmärrystä sekä näiden lasten kanssa työskentelystä, että heillä on myös näkemystä siitä, miten tällaisia tilanteita olisi mahdollisesti voitu ennaltaehkäistä. Tutkimusta tästä on jo jonkin verran, mutta lisää tällaista kaivataan. On muodostettava aiempaa selkeämpi prosessi, jossa lastensuojelu nähdään palveluiden jatkumona, ei irrallisina toimintoina, joissa ei nähdä lapsen tilannetta eteen eikä taaksepäin. Vaikka menneisyyttä ei voida korjata, jokainen päivä on mahdollisuus muuttaa tulevaisuus. Näiden lasten kohdalla jokaisella päivällä ja kohtaamisella on suuri merkitys siihen, miten heidän elämänsä rakentuu särkyneiden ja hauraiden palojen keskeltä.

LÄHTEET

- Anis, M. (2008). *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Helsinki: Väestöliitto.
- Anttila, P. (2007). *Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö*. Hamina: Akatiimi Oy.
- Apajalahti, M. & Mäkinen-Halttunen, M. (2017). *Vanhempien vertaisryhmät*. Teoksessa Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S., Valkonen, M., Leppänen, L. (toim.) (2017). *Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoido*. (s. 116—118). Helsinki: Grano Oy.
- Arffman, K. (2000). *Katolisesta lähetysalueesta Ruotsin luterilaisen kirkon osaksi*. Teoksessa Murtorinne, E., Arffman, K., Malkavaara, M., Mustakallio, H., Nuorteva, J., Kuosmanen R-L. (toim.) *Kristinuskon historia 2000*. (s. 8—52). Porvoo: Weilin+Göös Oy.
- Castaneda, A., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., Santalahti, P. ja PALOMA-asiantuntijaryhmä. (2018). *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja*. THL. Ohjaus 5/2018. Helsinki: Juvenes Print.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Haaparanta, L. & Niiniluoto. (2016). *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, A. (2017). *Arki, arvot ja etiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet*. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Heikkinen, L. (2017). *Jokainen hoitosuhde on ainutlaatuinen -terapeuttinen omahoitajuus*. Teoksessa Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S., Valkonen, M., Leppänen, L. (toim.) *Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoido*. (s. 69—70). Helsinki: Grano Oy.

- Heino, T. (2019). *Kiireellisten sijoitusten määrä kasvoi 7 prosenttia vuonna 2018*. THL. Saatavilla 20.1.2020 <https://thl.fi/-/kiireellisten-sijoitusten-maara-kasvoi-7-prosenttia-vuonna-2018>
- Helminen, J. (toim.) (2005). *Hyvinvoinnin rakentajat -näkökulmia hyvinvointityön ja sen edellyttämän ammatillisen osaamisen kehittämistarpeisiin Uudellamaalla*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B raportteja 30.
- Helminen, J. (2016). *Sosiaaliohjaus- lähtökohtia ja käytäntöjä*. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2000). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Illman, R., Ketola, K., Latvio, R. & Sohlberg, J. (toim.) (2017). *Monien uskontojen ja katsomusten Suomi*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisu 48. Kuopio: Grano Oy. Saatavilla [http://notes.evl.fi/julkaisut.nsf/2AA37D11FA0613ACC22580B20038D68B/\\$FILE/Kirkkohallitus_MUKS%20julkaisu_verkkojulkaisu_17_04_24_B.pdf](http://notes.evl.fi/julkaisut.nsf/2AA37D11FA0613ACC22580B20038D68B/$FILE/Kirkkohallitus_MUKS%20julkaisu_verkkojulkaisu_17_04_24_B.pdf)
- Juujärvi, S., Myyry, L., Pessa, K. (2007). *Eettinen herkkyyys ammatillisessa toiminnassa*. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Juuti, H. (2019). *Lastensuojelun ruuhkat halutaan purkaa lakimuutoksella*. Saatavilla 2.1.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-10823854>
- Jäppinen, M. (2016). *Moninaisuuden kohtaaminen ja kulttuurisensitiivisyys sosiaalityössä*. Soccan verkkojulkaisu. Saatavilla 2.1.2020 www.socca.fi/files/5848/Moninaisuuden_kohtaaminen_ja_kulttuurisensitiivisyys_sosiaalityossa_Maija_Jappinen_31.10.2016.pdf
- Kaipainen, M. (2017). *Maahanmuuttajaäitien kokemuksia lastensuojelusta*. Helsingin Yliopisto. Pro gradu –tutkielma. Saatavilla 5.12.19 http://www.socca.fi/files/6340/K5_raportti.Kaipainen.pdf
- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä*. Jyväskylän Ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Katisko, M. (2016). *Kulttuurien välinen kompetenssi sosiaalityössä*. Teoksessa Törrönen, M. Hänninen, K. Jouttimäki, P. Lehto-Lunden, T.

- Salovaara, P. Veistilä, M. *Vastavuoroinen sosiaalityö*. (s. 178—188). Tallinna: Gaudeamus.
- Kuittinen, S. & Isosävi, S. (2013). *Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa*. Teoksessa Alitolppa-Niltamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. *Olemme muuttaneet ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*. (s. 78—95). Väestöliitto ry. Helsinki: Fram. Saatavilla 4.5.2020 https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/3ecbc3d5cb7d1dc9ad8f1d72644fb5a0/1588578389/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_final%202608%20%283%29.pdf
- Kuntaliitto. (2019). *Lastensuojelun laatusuositukset päivitetty*. Saatavilla 05.12.2019 <https://www.kuntaliitto.fi/tiedotteet/2019/lastensuojelun-laatusuositus-paivitetty-uutena-asiana-laaturkriteerit-sijaishuoltoon>
- Kuntaliitto. (2019). Lastensuojelun tilanne vaikeutunut. Lastensuojelukysely. Saatavilla 20.11.2019 <https://www.kuntaliitto.fi/tiedotteet/2018/kuntaliiton-lastensuojelukysely-lastensuojelun-tilanne-vaikeutunut>
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka – Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Kyllönen, K. (2012). *Uskonnon rooli maahanmuuttajien konfliktien sovittelussa. Sovittelijoiden, maahanmuuttajien ja kirkon maahanmuuttajatyöntekijöiden näkökulma*. Helsinki: Helsingin Yliopisto. Saatavilla 28.3.2020 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34870/uskonnon.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla 4.12.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P1>
- Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A., Ruuskanen, K. (toim.) (2014). *Lastensuojelun laatusuositus*. Saatavilla 23.1.2020 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70275/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Leppänen, L. & Martikainen, S. (2017). *Lasten ja nuorten intensiivihoidon erityispiirteitä sosiaali- ja terveydenhuollon rajapinnassa*. Teoksessa

- Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S., Valkonen, M., Leppänen, L. (toim.) *Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoido.* (s. 38—43). Helsinki: Grano Oy.
- Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P., Eriksson, P (toim.) (2019). *Lastensuojelun laatusuositus.* Saatavilla http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Malkavaara, M. (2000). *Kirkko muuttuvassa yhteiskunnassa.* Teoksessa Murto-rinne, E., Arffman, K., Malkavaara, M., Mustakallio, H., Nuorteva, J., Kuosmanen R-L. (toim.) *Kristinuskon historia 2000.* (s. 200—264). Porvoo: Weilin+Göös Oy.
- Martikainen, S. (2017). *Moniammatillinen työ osana hoidollista yhteisöä.* Teoksessa Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S., Valkonen, M., Leppänen, L. (toim.) *Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoido.* (s. 78—84). Helsinki: Grano Oy.
- Moilanen, I. (2003). *Muuttoliike ja pakolaisuus.* Teoksessa Moilanen, I., Räsänen, E., Tamminen, T., Almqvist, F., Piha, J., Kumpulainen, K. (toim.) (2003). *Lasten- ja nuorisopsykiatria.* (s.85—90). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Olmiala, S. (2006). *Vaikuttava lastensuojelu. Kuinka arvioida lastensuojelun vaikuttavuutta.* Järvenpää: Sosiaalitaito Oy. Saatavilla 5.12.2019 http://sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/POP_vaikuttavalastensuojelu_kuinkaarvioidalastensuojelunvaikuttavuus.pdf
- Paaskoski, J. (2017). *Helsingin Diakonissalaitos 150 vuotta.* Porvoo: Edita Publishing Oy. Saatavilla 08.12.19 http://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2017/12/28102929/HDL150_suomi.pdf
- Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S., Valkonen, M., Leppänen, L. (toim.) (2017). *Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoido.* Helsinki: Grano Oy. Saatavilla <http://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2018/01/17094335/Helsingin-Diakonissalaitos-julkaisuTurvallista-liikett%C3%A4-rajapinnoilla.pdf>

- Pasanen, T. (2017a). *Sosiaali- ja terveydenhuollon integroitumisen haasteista lastensuojelussa*. Teoksessa Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S., Valkonen, M., Leppänen, L. (toim.). *Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidto*. (s. 16—23). Helsinki: Grano Oy.
- Pasanen, T. (2017b). *Moniammatillisen yhteistyön mahdollisuudet ja haasteet*. Teoksessa Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S., Valkonen, M., Leppänen, L. (toim.) (2017). *Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidto*. (s. 125—141). Helsinki: Grano Oy.
- Puukari, S., Korhonen, V. (2013). *Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Puustinen-Korhonen, A. (2013). *Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Saatavilla 2.1.2020 <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lastensuojelun-kuntakysely-2013.pdf>
- Raamattu. Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Rasilainen, L. (2018). *Monikulttuurisuuden kohtaaminen kansalaisopistossa – koulutusmateriaali*. Kansalaisopistojen Liitto Kol Ry:n verkkojulkaisu. Saatavilla <https://peda.net/kol/foorumi/m/mkk>
- Rautionmaa, H., Illman, R., & Latvio, R. (2017). *Uskonto- ja katsomusdialogi Suomessa*. Teoksessa Illman, R., Ketola, K., Latvio, R. & Sohlberg, J. (toim.) *Monien uskontojen ja katsomusten Suomi*. (s. 247—258). Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisu 48. Kuopio: Grano Oy. Saatavilla 4.5.2020 <https://evl.fi/documents/1327140/45386794/Ktk+-+Monien+uskontojen+ja+katsomusten+Suomi/c8c8d8be-e49b-5998-3539-6b2a29a4903d>
- Repo, M. (2018). Luento *Kirkko ja Kristuksen valtakunta Lutherin mukaan*. Hämeenlinnan kirkko 2.11.2018. Saatavilla: <https://www.piispamatti-repo.fi/puheet/kirkko-ja-kristuksen-valtakunta-lutherin-mukaan/>
- Rissanen, S. (2010). *Uskonnollinen lukutaito merkittävästi heikentynyt*. Suomen Ekumeeninen Neuvosto. Saatavilla 28.3.2020 <http://www.ekume->

nia.fi/sen_toimii/kasvatus_ ja_ ekumenia/ arvot_ mekin_ ansaitsemme_ 5-632010/seppo_rissanen_ uskonnollinen_ lukutaito_ huolestuttavasti_ heikennyt/

- Roisko, J. (2017). *Multisysteeminen perhetyö*. Teoksessa Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S., Valkonen, M., Leppänen, L. (toim.) (2017). *Turvallista liikettä rajapinnoilla. Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidto*. (s. 111—115). Helsinki: Grano Oy.
- Räsänen, R., Jokikokko, K., Lampinen, J. (2018.) *Kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvä osaaminen perusopetuksessa*. Opetushallitus ja tekijät. Suomen ylioppilaspaino Oy, Helsinki. Saatavilla 28.1.2020 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/190305_kulttuuriseen_moninaisuuteen_liittyva_osaaminen_perusopetuksessa.pdf
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto. Saatavilla 29.1.2020 <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>
- Salo-Lee, L. (2009.) *Monikulttuurinen osaaminen ja kulttuurinen lukutaito*. Teoksessa Lampinen, J. & Melèn-Paaso, M. *Tulevaisuus meissä. Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen*. (s. 65—69). Opetusministeriön julkaisuja 2009:40. Helsinki: Yliopistopaino. Saatavilla 4.5.2020 <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76679/opm40.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Socca. (2019) *Lasten ja perheiden palvelujen muutosohjelma*. Saatavilla 2.1.2020 http://www.socca.fi/kehittaminen/lapsen_paras_-_yhdedessa_enemman_-hanke/tietoa_hankkeesta/valtakunnallinen_lape
- STM. (2019) Lape- kärkihankkeen arviointi, Loppuarviointi. Saatavilla 23.1.2020 https://stm.fi/documents/1271139/13111556/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_final.pdf/3efbd6b7-c22f-ef66-b412-4b3b521d9512/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_final.pdf
- Suomen Evankelis-luterilainen kirkko. Julkaistu 10.9.2019. Saatavilla 27.1.2020 https://evl.fi/plus/paatoksenteko/-/asset_publisher/PgxPYYvH2vHZ/content/piispa-kalliala-olemme-uskontojen-kohtaamisen-edellakavijoita?inheritRedirect=false

- Talentia Ry. (2017) *Arki, arvot ja etiikka*. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö. Saatavilla 29.1.2020 https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikka-opas_2017.pdf
- Tamminen, T. (2003). *Lapset, nuoret ja vanhemman sairaus*. Teoksessa Moilanen, I., Räsänen, E., Tamminen, T., Almqvist, F., Piha, J., Kumpulainen, K. (toim.) *Lasten- ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- THL. (2019). *Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Työn tueksi. Hyviä käytäntöjä. Kulttuurisensitiivinen työote*. THL. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>
- Timonen-Kallio, E & Pelander, T. (2012). *Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnoilla*. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta*. Tampere: Oy Juvenes Print.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2012). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Vantaa: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta i.a. *Hyvä tieteellinen käytäntö*. Saatavilla 2.1.2020 <https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>
- Varis, M. (2011). *Kulttuurien välinen viestintä ja kasvatus*. Tampere: Juvenes Print Oy. Saatavilla 28.1.2020 <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514294693.pdf>
- Vilka, H. (2005). *Tutki kehitä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Väestöliitto. (2019). *Tieto ja tutkimus*. Väestöntutkintalaitoksen tilastoja. Saatavilla 4.12.19 https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/

LIITE 1. Saatekirja haastateltaville

Tiedoksiantokirje työntekijöille

Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidossa tehdään keväällä 2020 haastattelututkimus, joka on osa Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä sosiaalialan osaamista työntekijät eniten käyttävät maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidossa lastensuojelutyössä. Tutkimustuloksia voidaan käyttää intensiivihoidossa tehtävän työn kehittämiseen. Tutkimus toteutetaan yksilöhaastatteluna helmi-maaliskuussa 2020 Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon Pitäjänmäen yksikössä. Lähetämme ennen haastattelua teille haastattelukysymykset. Toivomme, että tutustutte haastattelukysymyksiin etukäteen, joka on haastattelun onnistumisen ja luotettavuuden kannalta hyvin tärkeää. Haastattelut käsitellään luottamuksellisesti, eikä haastateltavien henkilötietoja voida tunnistaa. Lopullisessa tutkimuksessa haastattelujen vastaukset yhdistetään, jolloin yksittäisten henkilöiden vastauksia ei voida erottaa. Aineiston käsittely tapahtuu sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden voimassa olevien salassapitosäännösten mukaisesti. Haastattelun tietoja käytetään vain tähän tutkimukseen ja haastatteluaineisto hävitetään tutkimuksen päätyttyä. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja maksutonta. Tutkimuksen voi halutessaan keskeyttää milloin tahansa, ja kieltää tulosten käyttämisen tutkimuksessa ilman, että se vaikuttaa työsuhteeseen. Ennen haastattelua teiltä pyydetään kirjallinen suostumus haastatteluun osallistumisesta. Opinnäytetyön ohjaavana opettajana toimii Jouko Porkka ja Eija Pehkonen. Työelämäyhteyshenkilönä toimii Helsingin Diakonissalaitokselta Timo Pasanen.

Yhteistyöterveisin:

Noora Hultin, Sosionomi (AMK), diakoniatyö

Anette Lindström, Sosionomi (AMK)

Eveliina Myyry, Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö

Diakonia Ammattikorkeakoulu, Helsinki

LIITE 2. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen nimi on Työ maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa Helsingin Diakonissalaitoksen lastensuojelun intensiivihoidossa.

Tutkimus on osa sosiaali- ja terveysalan Diakonia ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä. Tutkimuksessa saatuja tietoja käytetään vain tähän tutkimukseen intensiivihoidon työn kehittämiseksi. Haastateltavien tietoja käsitellään luottamuksellisesti siten, ettei yksittäisiä haastateltavia ole mahdollista tunnistaa lopullisesta tutkimuksesta. Tutkimus toteutetaan helmi-maaliskuussa 2020 yksilöhaastatteluna. Haastattelut toteutetaan Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidon yksikössä Pitäjänmäellä. Tutkimuksen suorittaa opiskelijat Noora Hultin, Anette Lindström ja Eveliina Myyry. Lopullinen opinnäytetyö julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuna Theseus-tietokannassa, ja se on julkinen. Raportin voi julkaista myös Helsingin Diakonissalaitoksen internet-sivuilla.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelut kirjataan ja nauhoitetaan. Haastattelussa antamiani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumiseni, milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa hoitooni tai asiakassuhteeseeni/työsuhteeseeni.

Paikka ja päiväys _____

Haastateltavan allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

LIITE 3. Haastattelukysymykset

TAUSTATIEDOT

Ammatti
Lisäkoulutus
Ikä

TEEMA 1: LUOTTAMUS

Miten rakennat luottamusta asiakkaaseen?
Mikä voi edistää, tai estää luottamuksen rakentumista?
Tunnettyö, miten sen mahdollistuu työssä?
Mitkä seikat hankaloittavat tunnettyön tekemistä?
Kerro jokin, tai joitakin esimerkkejä hankalaksi kokemastasi kulttuurisesta erityispiirteestä.

TEEMA 2: KULTTUURISENSITIIVINEN TYÖOTE

Mitä kulttuurisensitiivinen työote sinun mielestäsi?
Mikä kulttuurisensitiivisessä työotteessa on hyödyllisintä työssäsi maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa?
Minkälaiset työotteet, työorientaatiot, tai menetelmät tukevat parhaiten kulttuurisensitiivistä työtä?

TEEMA 3: KOMPETENSSI JA KOULUTUS

Minkälaista osaamista tarvitset eniten työtäsi maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa?
Minkälainen lisäkoulutus tukisi parhaiten työtäsi?
Mitä muuta haluat kertoa aiheesta?